

Ebéd után a polgármester lakására megyünk, és kellemes társalgás kezdődik. Később megérkezik szállásadónk is, majd mindannyian felkerekedünk és együtt indulunk hozzájuk vacsorára. Közben sok mindenről szó esik, de főleg a történelemről.

Itt is kénytelenek vagyunk szembesülni a ténnyel: a lengyelekről meg a románokról viszonylag sokat tudnak vendéglátóink, a magyarokról annál kevesebbet. Két erdélyi menekült, alig középiskolai végzettséggel, hiányos francia- és angolnyelv-tudással kézzel-lábbal próbálja magyarázni a magyar múltat Sezanne város érdekes vezetőinek – így állunk tehát. Az ember elszomorodik, és felmerül bennem a kétely, hogy vajon az elmúlt negyven évben a Magyar Tudományos Akadémia illetékesei elkövettek-e mindent magyar múltunk megismertetéséért a nagyvilágban, miközben a dákoromán elméletről szóló vaskos kötetek ott vannak minden külföldi könyvtárban, az illető nyelvekre lefordítva?

Vacsora után, tizenkettő felé gyorsan lefekszünk, mert fáradtak vagyunk.

Reggel nyolckor ébresztő. Reggeli után a városházára megyünk, ahol emléktárgyakat kapunk ajándékba, és néhány fotót készíttünk. Búcsúzáskor vendéglátónk azzal bocsát el minket, hogy menjünk be az esternayi városházára, ott is szeretettel várnak minket. Kilenckor indulunk tovább. A négyes országúton haladva nagyon fontos táblát fedezünk fel: Párizs –100 km.

Esternayben rövid időre meglátogatjuk a polgármestert. Lefényképez minket és a beszélgetésünk meg a röpcédulánk alapján megígéri, hogy a helyi lapban írni fognak rólunk.. Megebédelünk a vendéglőben, és megyünk is tovább.

Este a 77-es táblánál állunk meg imádkozni. Visszagondolunk arra, hogy az indulás utáni harmadik napon a 70-es kilométerkőnél szintén megpihentünk. Ej, be sok víz folyt le azóta a Dunán! Mivel időben jól állunk, úgy döntünk, hogy itt alszunk.

*Száz kilométer,
mi az már nekünk*

Az út szélére telepedve várom, míg Gábor telefon után keresgél, mert a feleségével akar beszélni. Visszaérkezve örömmel újságolja, hogy ismeretlen jó baráttra akadt, aki felajánlotta hálókocsiját, hogy aludjunk benne. Ez nagyszerű, mert nem kell a sátorral bajlódni. Betérünk vendéglátónkhoz, aki megmutatja a szállást. Egy egyszerű munkásember, aki most építi a házát, és még nem is olyan rég itt lakott a család is. Lefekvés előtt még egy futballmeccset is megnézünk. Reggel ők korán kelnek. Így ránk hagyják a portát, megmutatva, hogyan zárjuk be a lakókocsit távozás után. Ha visszagondolok a készülés időszakára és a sok bizalmatlanságra, amivel otthon találkoztunk, lehangoló keserűség fog el. Itt van egy vadidegen, aki felajánlja a lakókocsiját, és ránk bízva a házát, míg Magyarországon a jól fizetett hivatalos bürokraták attól féltek, hogy székelly furfanggal disszidálunk. Mondjam azt, hogy ki mint él, úgy ítél?

Reggel korán indulunk. Az első faluban egy embertől élelmiszerüzlet iránt érdeklődünk. Alig válunk el tőle, amikor megáll mögöttünk egy rendőrautó, és az igazolványokat kéri. Az utazási igazolványhoz Strasbourgból kapott ajánlóleveleket és egy-két újságot is mellékelünk. Közben odajön az említett úr is, akiről kiderül, hogy a település polgármestere. A rendőrök is megenyhülnek. Kezet fogva gratulálnak, és további sok sikert kívánnak nekünk. Az indulástól számítva ez a második alkalom, hogy rendőri ellenőrzést kapunk. Első igazoltatásunk Ausztriában volt. Pedig mindvégig ott virít a piros-fehérvörös lobogó a hátizsákon. Romániában ennyi idő után még az emlékünket is kiirtotta volna a securitate. A polgármester fölajánlja, hogy menjünk a kempingbe, és fürdjünk meg. Fürdés után bevásárolunk, és a faluból kiérve belakunk. Délután, az országúton, egy francia rendszámú kocsi áll az út túlsó oldalán. Ahogy közeledünk, a férfi int, hogy menjünk oda. Magyarul üdvözlő minket. Kis Imréhez és feleségéhez van szerencsénk. Röviden ismertetjük az akciónkat, mely az asszony szeméből könnyeket csal elő. El akarnak vinni a kocsijukon, amit határozottan, de udvariasan visszautasítunk. 60 frankot adnak, és megígérik, hogy 13-án Joinvillben ők is ott lesznek.

*Jelszavunk
még e sokkerekű
monstrumot is
megállásra készíti*

Hat óra körül az egyik városban ismét rendőrökbe botlunk. Az igazoltatás után a városházára megyünk, mert állítólag ott várnak ránk. De nem sok szerencsével járunk. Talán azért, mert a polgármester kommunista? Kijőve megint találkozunk a rendőrökkel, de most már mint ismerősök megyünk el egymás mellett. Kaját veszünk, majd a várost elhagyva ismét összefutunk a rendőrökkel. Most már mindnyájan nevetünk ezen. Elmondják, hogy merre menjünk, és figyelmeztetnek, nehogy meglopjanak, mert sok a tekergő.

Fél kilenckor érünk Fon-

tenay-Tresigny-be, de a heves esőzés miatt sokat késünk. A városházán már nincs senki, pedig vártak. Telefonálni akarunk, de az sem sikerül. A fülkénél egy házaspár észreveszi tanácstalanságunkat. Segíteni akarnak, és elvisznek a paphoz. A plébános gyanakvását még az érsektől kapott levél sem oszlatja el. Azt mondja, illet bárki tud hamisítani. Pedig nem kérünk sokat, csak födelet éjszakára, hogy ne legyünk az esőben. Szavainknak nem sok hitelt ad. Hogy mégis adjon valamit, tájékoztat, hogy vagy három kilométerre innen találunk egy olasz missziót. Hogy is mondta Münchenben Lázár Csaba lelkész: az éhező embernek előbb enni kell adni, és csak aztán prédikálhatok neki. Már sötét van, esik az eső, és a távolban valahol esetleg segítenek, biztat a pap. Lesatre-ék azonban, így hívják a segítségünkre siető házaspárt, nem hagynak magunkra, hanem elvisznek a misszióhoz kocsival. Itt egy portugál segédlelkész fogad minket. Mindjárt vacsorát ad, majd megfürdünk és lefekszünk. Egy padláson alszunk, ahol sok a macska, és egész éjjel keresztül-kasul mászkálnak rajtunk. Ahogy lefekszünk, az egyik átsétál rajtam, szinte a számba lép.

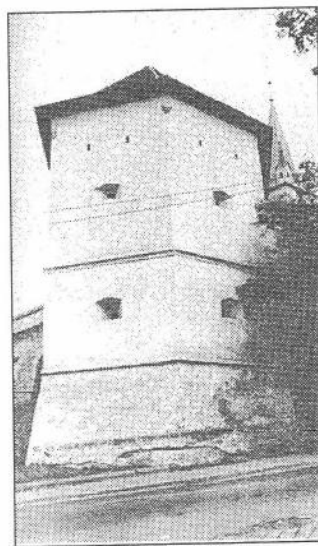
Augusztus 11-én 7.45-kor ébresztő. Fél kilenckor misére megyünk az éjszaka érkezett olasz ifjúsági csoporttal. A portugál atya bemutat minket az olaszoknak, s elmondja, kik vagyunk. Reggelizés közben megpillantjuk a plébánost, akihez az este fedélért fordultunk. Úgy látszik, a lelkiismerete nem hagyta nyugodni, s eljött, hogy megnézzze, mi van velünk. Valamit magyaráz, az estéli viselkedését mentegeti. Sajnálja, hogy nem értett meg minket, és bocsánatot kér, valamint további sok sikert kíván. Mikor elindulunk, az olasz fiatalok tapsolnak nekünk. Meg is értjük ezt, hiszen az ő trikolorjukat is lobogtatjuk. Abban a reményben örülünk a tapsuknak, hogy talán Olaszországban is több olyan család lesz mától, amelyben tudni fogják, hogy létezik erdélyi elnyomott magyarság.

Délelőtt kisebb bajunk támad. Az új fényképezőgépünket a hátizsákra akasztva visszük, hogy kéznél legyen, ha kell. A füle azonban megelégteli az állandó zötyögést és leszakad. Ahogy leesik, egy arra száguldó kocsni nyomban rá is gázol. Így még a benne lévő filmet sem tudjuk megmenteni. Továbbmenve egy benzinkutastól azt halljuk, hogy egy autós férfi érdeklődött nála több ízben is kitartóan két hátizsákos turista után. No még az hiányozna nekünk, hogy itt, Párizs küszöbén történjen velünk valami... Csak nem tudjuk magunktól elhessegetni a Romániában életünk részévé vált rémképeket...

Kora délután megpillantjuk Párizst. Egyre sűrűbben vannak a házak és az üzletek. Campigny sur-Marne-ból felhívom Kutasit. Megkönnyebbülten hallja hangomat, már nyugtalankodott, hogy mi van velünk. Ma vagy 400 kilométert autózott, hogy ránk találjon az úton, de úgy látszik, elkerültük egymást. (Lám, megvan hát az autós férfi, aki a benzinkutas szerint a két hátizsákos turista felől érdeklődött! – állapítom meg magamban.) Úgy döntött: ha ma este hatig nem jelentkezőnk, riasztja a rendőrséget. Még csak az hiányzott volna...

Abban maradunk, hogy holnapután délelőtt tízkor a Joinville-i városháza előtt leszünk. Ő nem tud eljönni, mert éppen prédikálnia kell, de a barátja, Pusztai János várni fog minket. Továbbhaladva elérjük ismét a Marne folyót. A hídon átmenve látjuk, hogy már Joinville-ben vagyunk. Néhány száz méterre megtaláljuk a kempinget, felhúzzuk a sátrat, megfürdünk és megvacsorázunk. Francia pezsögőt bontunk a nagy út utolsó pihenőjén.

Marosvásárhely:
Szabó-bástya

A másnapot nagymosással és dolgaink rendbetételével töltjük a kempingben. A városban csak rövid sétát teszünk.

13-án délelőtt nekivágunk az utolsó szakasznak. Tíz órára pontosan a városháza elé érünk. Itt már hárman várnak ránk: Kis Rezső, Kende Péter és Hódos Sándor. Hamarosan megérkezik Pusztai László is a kisfiával. Itt vannak Kis Imréék. Fodor Jenőék, akik szintén erdélyiek. A hátralévő mintegy 20 kilométeres utat a nulla kilométeres kőig Pusztai László és kilencéves kisfia kíséretében tesszük meg. Ámulva-bámulva, és még mindig hitetlenkedve haladunk Párizs szíve felé. Fél hat körül a Notre-Dame-nál vagyunk.

Hogy is mondta I. Rákóczi György? Nem azé, aki akarja, sem azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené. A téren már ott van Dömötör Kálmán a Magyar Harcosok Bajtársi Községe részéről. Megérkezik Kutasi András is, és még vagy tizenöt párizsi magyar. Mintegy 200 frankot is kapunk helyben. Mindenki kérdez, vagy mond valamit. Azt sem tudjuk, mire is figyeljünk. Egy itteni francia, aki bár törve, de érthetően beszél magyarul, valamit szónokolni akar. Kutasi visszautasítja az ötletet, és tulajdonképpen most sem tudjuk, hogy mit is akart.

Hat óra körül Toldalagiékhoz megyünk, Kutasiék anyósához. Régi erdélyi nemesi família, már régen Franciaországban élnek. A náluk elköltött vacsorát éjszakába nyúló beszélgetés követi.

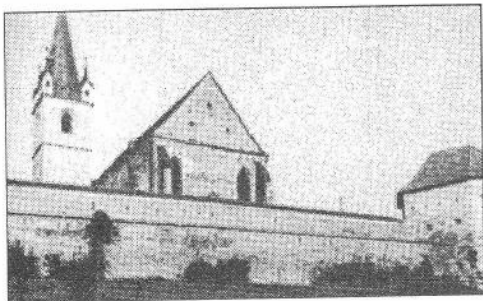
14-én ahhoz a protestáns lelkészhez megyünk, aki majd egy találkozót szervez nekünk a francia protestáns egyház vezetőivel. Azután egy kicsit ismerkedünk a várossal, majd a katolikus misszióra látogatunk. Visszamenve Toldalagiékhoz telefonon találkat beszélünk meg Yves de Daruvárral. Este Kutasival Sensba megyek, és ott alszom. Reggel jövünk vissza. Délben kemény vita keletkezik Gábor és Kutasi között a Gábor által tervezett maratoni futás miatt. Emiatt köztünk is egyre feszültebb a helyzet. Arról van ugyanis szó, hogy Gábor Versailles-ig akar futni, ami nagyjából egy maratoni távnak felel meg, tiltakozásként a trianoni diktátum ellen. Makacsul ragaszkodik a terve kivitelezéséhez. Hiába mondják sokan, hogy ezzel a futással többet ártanánk erdélyi ügyünknek, mint használnánk. Toldalagiéktól kapunk ezer frankot, és Kutasitól is azzal, hogy a gyülekezet ajándéka.

Délután négy órakor Yves de Daruvárnál vagyunk. Egy hatvanon felüli úr, akinek magyar ősei vannak, s aki, noha már nem beszéli ősei nyelvét, a szívében és a lelkében elkötelezetten magyar. Részt vett De Gaulle ellenállási mozgalmában és végigharcolta a második világháborút, és könyvet írt az igazság jegyében Trianonról. Címe: A feldarabolt Magyarország. Megajándékoz minket műve egy-egy dedikált példányával, Gábornak francia, nekem meg angol nyelvű kötetet ad. Kétszáz-kétszáz frankot is mellékel hozzá, hogy ebédeljünk meg egy vendéglőben. Eredetileg ő akart elvinni minket, de mostanában nagyon fáj a lába.

Daruvár is helyteleníti a Gábor-féle maratont. Azzal érvel, hogy ő, mint az ellenállási harcok kitüntetettje, kritizálhatja Trianont. De ha mi tesszük ezt, csak leromboljuk eddigi sikerünket, mivel a franciák nagyon érzékenyek ezen a ponton. Kis Andor szintén helytelennek tartja a dolgot. Gábor ennek ellenére mindenkinél okosabb akar lenni. Vagy a hirtelen jött siker érte készületlenül, és most saját kezével akarja a koronát a fejére feltenni?

Estére elköltözünk Toldalagiéktól. Mester László az irodáját ajánlotta fel, hogy ott legyünk párizsi tartózkodásunk alatt. Ma hozzájuk megyünk vacso-

Marosvásárhely:
templomerőd

rára. Egy tündérálmom vált valóra. A lakásuk Saint-Clouban van. Gyönyörű kilátás nyílik Párizsra. Vacsora közben az Eiffel-tornyot bámulom. A vacsora a francia konyha legínyencebb falataiból áll. A menüből nem hiányozhat a rák sem. Gábor olyan képet vág hozzá, hogy arcán visszatükröződik az egész nemzet kétségbeesése, amelyet a trianoni döntéskor átélt. Közli, hogy ő ebből nem kér. Kissé kínos a jelenet, főleg, ha a háziasszonyra gondolunk, aki nagyon ki akart tenni magáért. Megpróbáljuk humorosan felfogni a dolgot, és a helyzetet mentendő mindenki elmesél egy-egy hasonló történetet. Gábor mindenestre felvágottat vacsorázik. Mikor magunkra maradunk, meg is kérдем, hogy állunk a „ki a paraszt?” kérdéssel.

16-án későn kelünk. Kinn esik az eső. Ébredés után kicsit furcsa, de jóleső érzés arra gondolni, hogy többet nem kell a hátizsákot felvenni és a csorgó esőben bandukolni.

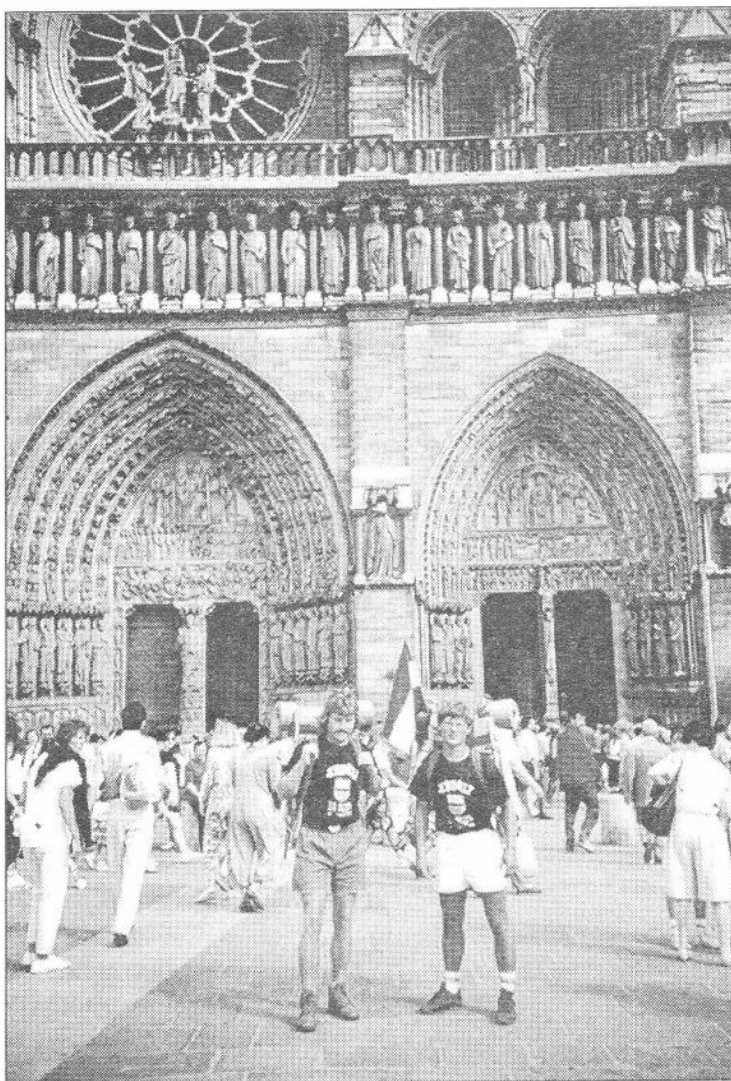
Délutánra megáll az eső, elhatározzuk, hogy teszünk egy sétát, és ismerkedünk Párizssal.

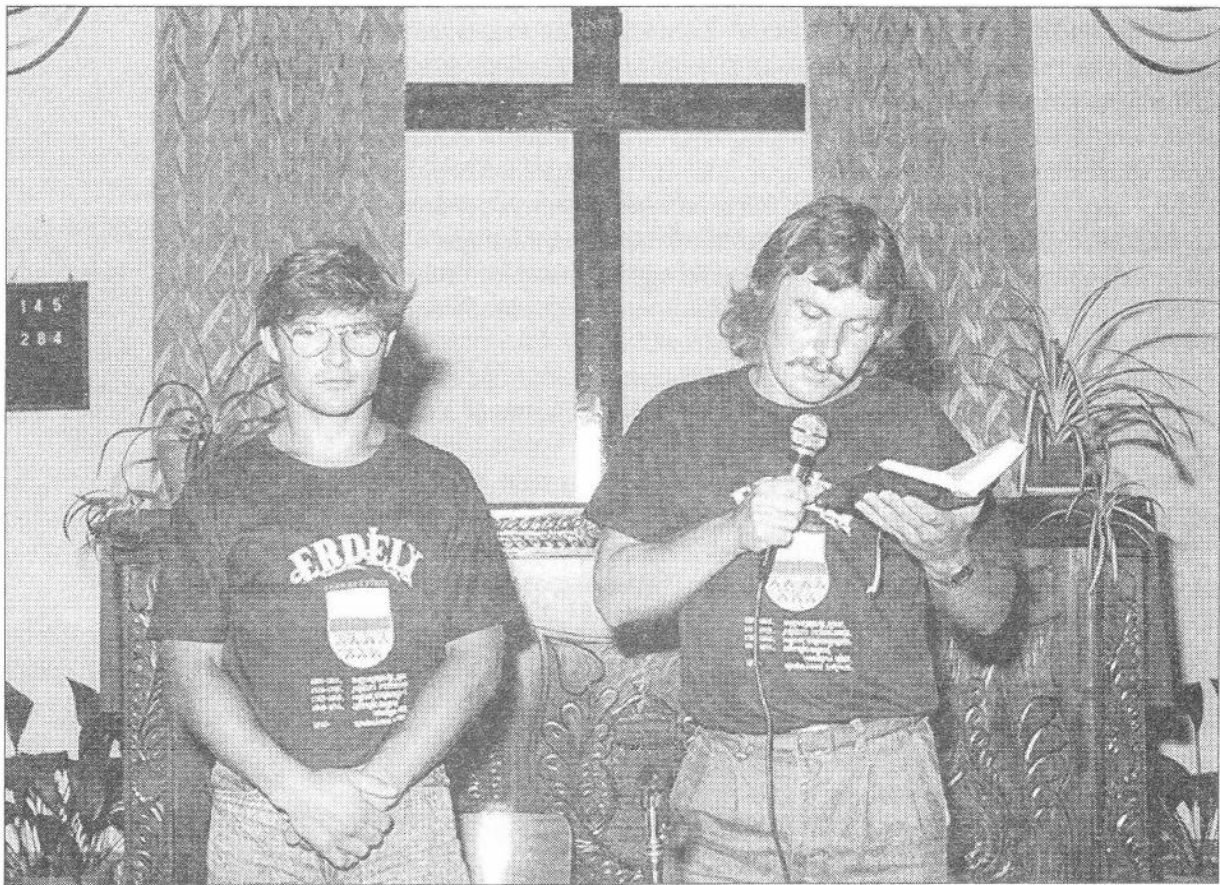
St. Clouból, amely az egyik kertvárosa Párizsnak, s ahol a szállásunk van, térkép nélkül indulunk neki a felfedező útnak.. Úti célunk az Eiffel-torony.

A magas tömbházak sokszor eltakarják, de kisebb-nagyobb kerülővel néhány óra után ott vagyunk a torony lábánál. Szemerkél az eső, és már szürkülődik. Szeretnénk a toronyba lépcsőn gyalog felmenni, de az legnagyobb bánatunkra le van zárva. Így marad a lift. Már az első szintről szép a kilátás. A toronyba feljutva ismét elkápráztat a látvány. Az imént még hatalmas tömbházak eltörpülnek. S mindezt behálózza a szivárványszínű fényár. Valamikor gyermekkoromban ilyennek képzeltem egy naplementét János vitéz Tündérországában. Többször körbejárjuk az üveggel bekerített teraszt, és mohón szívjuk magunkba a látványt. Lent a közlekedő autók mint megannyi szentjánosbogár. Itt fenn a terasz egyik üvegszobájában Eiffel és Edison egész alakos hű mását csodáljuk meg. Mert e két ember kitartó és sokszor reménytelennek látszó küzdelmének köszönhetjük e nagyszerű pillanatot. Bármennyire is szép, de egyszer alá kell szállni a csillagok közül is.

Barokk és neoklasszicista épületek közt barangolva kijutunk a Diadalívhez. Egyszerre több minden vonja magára a figyelmemet. Mert ha a Diadalívet nézem, a Csillag tér körforgásának látványa kápráztat el. Nincs az a komputer, amely a kocsik sokaságát irányítani tudná, hogy

*Amit vállaltunk,
Isten
segítségével
teljesítettük*

*Szent István ünnepén
Párizsban*

ne ütközzenek össze. Így magukban mégis elég jól elboldogulnak koccanás nélkül. Közelről megnézzük a hatalmas műemléket, melyen megtaláljuk Győr nevét is. Néhány pillanat néma csenddel adózunk az ismeretlen katona égő és lobogó szelleme előtt, és máris a Champs-Élysées végén állunk.

Létezik olyan, hogy az ember mehtagadjon egy sétát a világ legcsodálatosabb sugárútján, akkor is, ha már éjfél utánra jár? Az utca végén Párizs újabb központja, a Concorde tér. Részben megcsodálva az újabb látványt, visszatérünk a Champs-Élysées másik oldalán a Csillag térhez. Lassan elkezdünk gondolkodni, hogy hogy fogunk visszatérni a szállásunkra. A párizsi éjszaka sokszínűségét figyelembe véve nem olyan egyszerű ez, főleg, ha fogalmunk sincs, hogy merre induljunk. Egy néger fiútól érdeklődünk, mert a párizsi éjszakában főleg csak színes bőrékhez van szerencsénk. El is indulunk az ajánlott sugárúton. Még nagyon sok kérdezősködés és bolyongás következik. Gyakran haladunk sötét és kihalt utcákon. Itt-ott a kapualjban mozgó fekete árnyak még ijesztőbbé varázsolják ezeket a szakaszokat. Nem kevés bolyongás után sikerül elérni a St. Cloud-i hidat. Mire pirkad, ismét a szállásunkon vagyunk. Párizsi ismerőseinknek elmesélve éjszakai sétánkat, hátborzongva hallgatják, és csak a védangyalunknak tulajdonítják, hogy szerencséivel megúsztuk.

Készülünk az augusztus 20-i Szent István-ünnepségre, ahol majd mi is beszámolunk utunkról. A hét hátralevő napjait felváltva töltjük a szállásunkon és a párizsi magyaroknál. Egyre több újságtól keresnek meg minket. Interjút készít velünk a katolikus és a protestáns rádió is. Az egyik tévécsatornán,

akárcsak a Le Figaronál, az épp eltérített algériai gép miatt nem férünk be a külpolitikai részbe.

Folytatódik a vitánk a maratoni futásról. Gáborral, így érkezik el augusztus 20-a délutánja. Öt órára a katolikus misszióba megyünk, ahol szép számmal jöttek össze, főleg itteni magyarok, de franciák is vannak. Az estét Molnár Ottó káplán nyitja meg mint házigazda. Ezt követi Kutasi András igehirdetése. Ott van Strاسبourgból Hunyadi István a családjával együtt, aki a történelmi megemlékezést tartja. Ezután következünk mi. Rövid üdvözlés után Jeremiás prófétától az ötödik siralmat idézem a Bibliából: „Emlékezzél meg, Uram, mi esett meg rajtunk; tekintsd meg és lásd meg gyalázatunkat! A mi örökségünk idegenekre szállt; házaink a jövevényekéi...”

Majd magunkról mondok néhány mondatot, és ismertetem az út előzményeit. Gábor részletesen elmondja gyalogutunk történetét. Közben Ruzsika László gépe kattan mindegyre. A beszámolómat számtalan kérdés követi, melyből úgy tűnik, az egybegyűltekre többre értékelik az akciónkat, mint ott hon az akkori magyar külügyminisztérium, amelyet már Horn Gyula vezet. A jelenlevők közül sok kedves és becsületes magyar érzésű emberrel ismerkedünk meg. Ott van az ötvenhatos Sulyánszky Jenő, aki megszakította szabadságát, hogy most itt lehessen. Ő, aki az '56-os budapesti utcai harcokban esett át a tűzkeresztségen, tudja, mit jelent az, hogy haza.

Leginkább mégis néhány budapesti lány érdeklődése ragad meg. Magyarországi tartózkodásom, valamint az út folyamán a magyar rendszámú kocsikkal kapcsolatban szerzett tapasztalatok után reményekkel tölt el, hogy vannak magyarok, akik a párizsi reklámcsoportok helyett augusztus 20-án mégis a Szent István-ünnepséget választják. Ha a következő generációt ezek a leendő magyar anyák nevelik fel, sikerül megtalálni elveszett nemzeti tudatunkat. Emesétől és Csillától azt is megtudjuk, hogy hétfőtől a Boulogne parkban egyhetes ifjúsági találkozó kezdődik az emberi jogok bicentenáriuma alkalmából. Meg is egyezünk, hogy holnap a bejáratnál találkozunk. Enikővel abban egyezünk meg, hogy visszatérve Magyarországra, Budapesten az utunkról az első interjút neki adom.

Reggel Gábor inkább az alvást választja, így egyedül megyek a Boulogne-ba. Mint pár napos párizsi turista elnézem a metrómegállót, így félórás késéssel érkezem. Nem szép dolog elkésni, főleg, ha nők várják az embert, de ez van. Ennek ellenére Emesét még ott találom a megbeszélt helyen. Sikerül bejutni a rendezvényre, ahol sok fiatal nyüzsög. Újabb magyar fiatalokkal ismerkedem meg, köztük fideszesekkel. A parkban kisebb-nagyobb alkalmi épületek és sátrak vannak, ahol a különböző konferenciákat és tárgyalásokat tartják. Délután újabb találkozás egy újságíróval. (Le Vie).

*Két magyar származású román menekült vallomása
Ceaurescu országának mindennapjairól*

A KISEBBSÉGEK ELNYOMÁSA

„Elmenekülni a kulturális népiertás elől, ez érthető cselekedet, de nem megoldás. Nem szabad elvesztenünk szem elől az otthonmaradottakat.”

Csendes szavak, megfontolt szenvedély sugárzik Juhos Gábor és Okos Márton szavaiból, ők nem fanatikusok, de határozott elképzeléseik vannak. A két

*A marosvásárhelyi vár
keleti sarokbástyája*

Am village des droits de l'homme de l'hippodrome d'Auteuil, Gábor Juhos (à gauche) et Márton Okos (à droite).

DROITS DE L'HOMME Deux transfuges roumains d'origine hongroise témoignent de la vie au pays de Ceausescu.

L'ÉTOUFFEMENT DES MINORITÉS

Faire le génocide culturel, d'accord ; mais ce n'est pas la solution. Il ne faut pas abandonner ceux qui sont restés là-bas. C'est dit calmement. Avec cette passion raisonnée qui

laisse à peine poindre l'émotion. Gábor Juhos et Márton Okos ne sont pas des fanatiques. Mais ils sont déterminés. Ces deux jeunes hommes au regard clair sont originaires de Transylvanie.

d'aménagement du territoire, il a prévu la destruction de 7 000 villages (dont 1 500 en Transylvanie). « On déplace les populations dans des camps agro-industriels ou dans des villes. On fait venir des gens d'autres régions. On interdit l'usage du hongrois dans les écoles. On coupe au poste de police ceux qui écoutent Radio Budapest, et on a même procédé à l'enlèvement des antennes télé orientées vers la Hongrie ! » Gábor et Márton n'en finissent

pas d'égrener les tracasseries subies.

C'est pour dénoncer l'oppression qu'ils ont entrepris cette longue marche à travers la Hongrie, l'Autriche, la RFA et la France. Quarante kilomètres par jour avec chacun un sac de 25 kilos sur lequel il est écrit : « Cum Deo, pro patria et libertate » (Avec Dieu, pour la patrie et la liberté), la devise du prince hongrois Rakoczi.

« Ce qui nous a le plus surpris en Occident, c'est la

Vous savez, cette région de Hongrie, annexée à la Roumanie en 1939 aux termes du traité de Versailles ?

Ils viennent de parcourir 1 000 kilomètres à pied pour se rendre de Budapest à Paris, fêter le bicentenaire des Droits de l'homme. Là, ils ont rencontré 10 000 autres jeunes de 120 pays pour célébrer l'événement et partager leur expérience, du 21 au 26 août, à l'hippodrome d'Auteuil (voir *La Vie* n° 2294 du 17 août). Ils sont aussi venus lancer leur cri d'alarme.

Gábor, un technicien catholique de 24 ans, et Márton, un musicien protestant de 23

liberté de circulation. Durant 1 800 kilomètres, nous avons été contrôlés deux fois. A la frontière, pas d'attente de quatre ou cinq heures ! Cette liberté, il faut nous aider à la conquérir », supplient-ils.

Dans un tract distribué sur leur route, ils exhortent : « Citoyens libres ! Un peuple est condamné à l'extermination, un État à l'annexion. Si vous n'agissez pas immédiatement, une catastrophe ne pourra plus être évitée ! »

JEAN-CLAUDE RICAPIT

ans, ont fui leur terre natale en février 1968 pour se réfugier en Hongrie, comme tant d'autres membres de la minorité magyare. Ils sont, dit-on, entre vingt et quarante mille à avoir rejoint — la plupart clandestinement — la « mère patrie », devenue depuis peu, à leurs yeux, un symbole de la démocratie. Ils ont fui « le paradis de Ceausescu » aux conditions de vie de plus en plus épouvantables.

UN GÉNOCIDE CULTUREL

Gábor a franchi secrètement la frontière une nuit froide d'hiver. Avec son bébé de quelques semaines, blotti contre lui, il a risqué sa vie. Comme 300 de ses compatriotes qui tentent l'aventure chaque semaine. De l'autre côté... du rideau de fer, il a laissé parents, amis et souvenirs. « La vie là-bas était vraiment devenue impossible, dit-il. Je me levais à 4 heures du matin pour tenter d'écouter la radio pour mes enfants, et je repartais souvent bredouille au travail. »

Pas de viande, 200 grammes de pain par jour, 600 grammes de sucre et un litre d'huile par mois : il aurait peut-être supporté les restrictions draconiennes du régime communiste si l'avenir de son enfant n'avait pas été en jeu. Du moins, ce qui représentait à ses yeux le bien le plus précieux : sa langue maternelle, ses racines, sa culture.

Gábor et Márton ont entrepris cette marche « jusqu'au cœur de l'Occident » parce qu'ils ont une dette envers ceux qui sont restés au pays. Ces deux millions de Hongrois de Transylvanie, délaissés par le rouleau compresseur de l'État roumain. Au pays de Dracula, Ceausescu a les dents longues. Perestroïka, connaît pas. En même temps qu'il a décidé de faire table rase du vieux centre de Bucarest, le tyran a entrepris de fondre les Transylvaniens dans l'annexion. Langues minoritaires, architecture ancienne, costumes, appartenances religieuses : tout doit être balayé. Ainsi, dans le cadre d'un plan

tisza tekintetű fiatalember erdélyi származású. Tudják-e, hogy ez a korábban magyarországi terület az 1920-as versailles-i szerződés következtében csatoltatott Romániához?

A két fiatalember 1600 km-t gyalogolt Budapestől Párizsig, hogy jelen legyen az Emberi Jogok Nyilatkozata bicentenáriumi ünnepségein. Itt találkozhattak 10 ezer fiatallal, akik a világ 120 országából jöttek el, hogy augusztus 21-26. között részt vegyenek a rendezvényeken és felhívják a világ figyelmét problémáikra.

Gábor 24 éves, katolikus, technikus, Márton 28 éves, protestáns, szerelő. 1988 februárjában hagyták el szülőföldjüket, hogy Magyarországra települjenek, hasonlóan sok más kisebbségben élő magyarhoz. Körülbelül 20-40 ezren vannak, akik többnyire titokban (szökve) az anyaországba menekültek, mely nemrégén vált számunkra a demokrácia szimbólumává. El kellett mene-

külniük Ceausescu „paradicsomából”, mert ott az életkörülmények egyre elviselhetetlenebbeké váltak.

Kulturális népiertás

Gábor egy hideg téli éjszakán szökött át a határon. Magához szorított néhány hónapos csecsemőjével az életét kockáztatta. Hozzá hasonlóan 300 honfitársuk lépi át a határt naponta. A vasfüggöny másik oldalán marad szülő, barát, emlék. „Az élet nálunk tényleg lehetetlenné vált — mondja Gábor. Reggel négy órakor keltem, hogy megpróbáljak tejet szerezni a kicsinek, és gyakran dolgom végezetlenül kellett munkába indulnom.”

Hús nincs, a fejadag naponta 20 dkg kenyér, havonta 60 dkg cukor és egy liter olaj. A drákói szigorúságú szabályozást a kommunista rendszerben ő még esetleg elviselte volna, ha gyermeke jövőjét kilátástalannak nem látja. Legálábbis, ami számunkra a legnagyobb kincs, az anyanyelv, a gyökerek, a kultúránk van pusztulásra ítélve.

Gábor és Márton azért vállalkoztak a „nyugat szívébe” vezető gyalogútra, mert úgy érzik, tartoznak ennyivel az otthon maradottnak. Annak a kétféle magyarnak Erdélyben, akiket az állam úthengerei szétlapítással fenyegetnek. Drakula gróf országában Ceausescunak vannak hosszú fogai. Nem vesztudomást a peresztrojkáról. A bukaresti „városrendezéssel” egy időben a zsarnok terve vette az erdélyi kultúra „beolvasztását”. El akarja tüntetni a kisebbségi nyelveket, az ősi építészetet és szokásokat, az egyházi közösségeket. „Területrendezés” címén 7000 falu lerombolására készül (ebből 1500 erdélyi település). „A lakosságot agrár-ipari központokba és városokba telepítik át. Mindenfelől jönnek lakosok. Megtiltják az anyanyelv használatát az iskolákban. Beviszik a rendőrségre azt, akit rajtakapnak, hogy budapesti rádiót hallgat, vagy Magyarország felé irányítja a tévé antennáját.”

Gábor és Márton nem győzik előszámlálni az őket ért sérelmeket, kellemetlenségeket. Rámutatni a Romániában folyó elnyomás mértékére, ez volt a cél, amelyért ezt a hosszú utat megtették Magyarországról Ausztrián, az NSZK-n és Franciaországon keresztül. Naponta 40 km-t gyalogoltak 25 kg-os hátizsájkukkal, melyen Rákóczi fejedelem jelmondata olvasható: Cum Deo pro patria et libertate. „Ami leginkább meglepett minket nyugaton, az a szabad utazási lehetőség volt. 1600 kilométeren keresztül csupán kétszer igazoltattak minket. Nem kellett négy-öt órát várakoznunk a határon. Ennek az eléréséhez kellene hazánkat hozzásegíteni” – sóhajtott a két fiatalember.

Az útjuk során terjesztett szórólapon ezt a felhívást olvashatjuk: „Szabad Polgártársak, egy nép van kiirtásra, egy ország van éhezésre ítélve. Ha nem tesztek azonnal, a katasztrófa visszafordíthatatlanná válik.”

Jean-Claude Escaffit

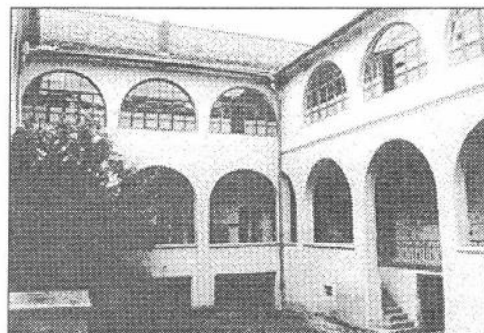
Este a szálláson levelet írok a Fidesznek. Kedden sikerül összefutnom Rockenbauer Zoltánnal. Újra bemutatkozunk, majd néhány szóban elnézést kér a Strabourgbani történektért. Kakukot azzal próbálja mentetgetni, hogy nagyon rendes fiú, és ott nem is azt akarta mondani, amit mondott. Ez mind nagyon szép, de jobban elhiszem, ha írásban is látom. Átadom a levelet, és remélem, hogy írásban meggyőzőbb választ kapok.

Egyik délután meglátogatjuk Kiss Andort. Tolószékbe kényszerült ember, aki fordításaival szolgálja a magyar ügyet. Próbálja ellensúlyozni az ellenfél nem mindig tényeken alapuló propagandáját.

Másnap sikeresen összejön a találkozó a francia protestáns egyház vezetőivel. A hugenották utódai kevesen vannak, de szervezettek, és nagy befolyásuk van. Franciaország jelenlegi miniszterelnöke is protestáns. A találkozó végén arról biztosítanak, hogy az általunk elmondottakat személyesen is látni akarják, így az őszön tényfeltáró küldöttség megy majd Romániába.

Egyik nap fogad a kormányzó szocialista párt emberjogi osztályának elnöke. Neki mondom el, hogy ezelőtt ezer évvel egy francia püspök egy koronával jutalmazta az akkori magyar rendszerváltást. Magyarország újra rendszerváltás előtt áll, és a második évezred is a vége felé jár. Így mi sokat vá-

Radnót:
a kastély udvara

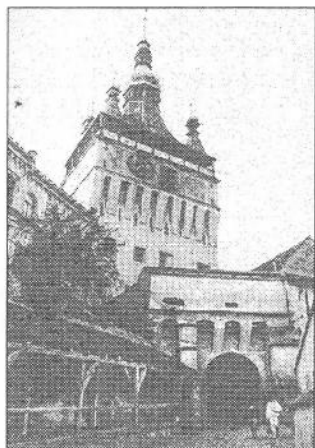
runk a franciáktól, és ha a század eleji békeszerződésre gondolok, talán nem is alaptalanul. Mindenesetre megígéri, hogy figyelemmel kísérik az erdélyi helyzetet.

Tervbe van véve találkozó több politikai személyiséggel. Ezek meghíusulását két fő okra vezetem vissza: a párizsi magyar, nagy magyar nevek nem támogattak bennünket. Indulás előtt el sem tudtam képzelni, hogy Fejtő Ferencet egyáltalán ne érdekelje az ügy, és így tovább.

A másik nem ennyire egyértelmű. Úgy érzem, a színpalak mögött tettek nekünk keresztbe. Feltételezésem megértése végett leírok egy jelenetet. Egyik nap a Boulogne-ban össetalálkoztam Soós Kálmánnal az Országos Béketanácstól. Nagy meglepetéssel fogadta a találkozást és őszintén elismerte, hogy nem hitték, hogy lesz kitartásunk végbe is vinni, amit vállaltunk. Úgy vélték, legfeljebb, ha Győrig eljutunk, ott majd felülünk a vonatra és visszajövünk. Ő legalább beismerte. Megígéri, hogy munkatársuk segítségével elintézik Gábornak egy felszólalást. Egyik délutánra ez össze is jön. Sajnos én nem voltam jelen, mert Pusztával épp a Liberation-hoz mentünk, így Gábor elmeséléséből ismerem a történeteket.

A konferencia középpontjában még mindig a kínai események állnak. A terv szerint Gábor a kínai felszólaló után következne az aznapi plenáris ülésen. Láthatatlan kezek még beszúrnak két szónoklatot a kínai után. Mire Gáborra kerül a sor, a hallgatóság megfogyatkozik. A felolvasott kiáltványt, mely egy-két bekezdést kivéve ugyanaz, mint a strasbourgi, óriási siker fogadja. Riporterek és tévékamerák veszik körbe Gábort. Egy nő mindenáron el akarja kérni a felszólalás szövegét. Gábor nem érti, hisz előbb olvasta el, mindenki hallhatta. A nő kitartó kérésére odaadja, aki el is viharzik vele. Közben Dinu Zamfirescu, a BBC román szekciójának munkatársa tesz fel kérdéseket Gábornak. Ekkor érkezik vissza a nő a papírral. Dinu Zamfirescu mutatja be, hogy ő Adriana Combes, vagyis Doina Cornea asszony leánya. Az a hölgy, akivel mi Strasbourgban telefonon megegyeztünk, hogy Párizsban keressük egymást. Párizsba érkezésünk óta ő egyáltalán nem keresett minket. Mi a megadott telefonon kerestük őt, de ott egy hang közölte, hogy a szám megváltozott. Most a sors mégis összehozott minket, de az mindenképpen nagyon meglep bennünket, hogy még csak be sem mutatkozott, pedig tudta, hogy kik vagyunk. Csak a papírt kérte el, hogy lemásolja. Úgy látszik, ez volt számára a fontos...

Segesvár:
Óra-torony

A zsúfolt program és sok ide-oda szaladgálás mellett sikerül kissé megismerkedni Párizssal is. Legemlékezetesebb a Louvre-ban, a reneszánsz festők kiállításán tett látogatás. Mona Lisa.

26-án avatják fel az új diadalívet. Tulajdonképpen mi erre az ünnepségre indultunk, hogy itt felszólalhassunk. De már világos, hogy erre semmi esélyünk sincs. Pusztaiéknak annyit sikerül elérniük, hogy a megnyitó előtt a kettes csatorna stábjá filmre vesz minket azzal az ígérettel, hogy az esti híradóban leadják. Ugyancsak szervezőink szereznek jegyet az avatóünnepséget követő koncertre. A kudarc miatt semmi kedvem koncertezni. Annál is inkább, mert új pesti ismerőseim megkértek, hogy segítsék a visszautazásnál, és kísérem el őket az állomásra.

Még a Defense-negyedbe indulás előtt találkozunk Fabienne Wassmerrel és Hegedűs Lászlóval, akik csak azért jöttek, hogy lássák, sikerült-e az ünnepségen szót kapnunk. Fabienne Wassmer zöld ruháján a magyar koronás címert

viseli ezen a francia ünnepen. Késő este tudom meg Gábortól, hogy a koncert közben nagyon sokan szólaltak fel. Köztük Adriana Combes és Rajk László is. Két személy, akiket azért ismer a világ, mert szüleik tudatosan vagy inkább becsapva vállaltak egy szerepet. Ezt véve alapul, talán nekünk is lett volna annyi jogunk a felszólalásra ezen az ünnepségen. És ha az előbb említettek miatt Adriana Combes-től nem is, Rajk Lászlótól mindenképp elvártuk volna a segítségét.

Egy alpinista, aki egy nyugat-franciaországi magánrádiónál riporter, meghív minket magához egy riportra. Kellemes napot töltünk Párizstól mintegy 200 kilométerre.

KÉT ROMÁNIAI MENEKÜLT GYALOGOL A SZABADSÁGÉRT

Két román menekült, a 24 éves Juhos Gábor és a 28 éves Okos Márton vett részt szombaton Párizsban a Testvériség Diadalívének nevezett építmény felavatási ünnepségén. Mindenképpen jelen akartak lenni, amikor Franciaország az Emberi Jogok Nyilatkozatának évfordulóját ünnepli. Ennek érdekében nem riadtak vissza attól, hogy gyalog tegyék meg a Budapest-Párizs távolságot. A hosszú, 1680 km-es útvonal áthalad RoDzé-sur-Sarthe-n is.

Az erdélyi származású fiatal emberek Ceausescu Romániájából menekültek Magyarországra, hogy Budapesten letelepedve leleplezzék az emberi és kisebbségi jogok romániai megsértését, s felvázolják a kisebbségek jövő sorsát.

„Abban a határ menti faluban, ahol laktam, a lakosságnak csupán 7 százaléka román, a többi magyar (származású). De minden hivatalos személy a románok közül kerül ki. Ceausescu tervbe vette 8000 falu megsemmisítését a célból, hogy a lakosokat alacsony komfortfokozatú lakótelepekre zsúfolja be, ily módon is elősegítve a kisebbségek asszimilációját. Hagyományaink és kultúránk a tét” – magyarázza Juhos Gábor, s nem felejt el hozzátenni azt sem, hogy a román nép is szenved eleget a gazdasági kudarcoktól.

„Naponta 20 dkg kenyér, havonta egy liter olaj és 60 dkg cukor, háromhavonként 1 kg liszt a fejadag. Mindezekért még sorba is kell állni, kivéve persze a nőmenklátúrát, melynek külön elosztási hálózata van.”

ouest france

Sarthe

780.000 jeltelvény!

Budapest-Paris via Roëzé

Deux réfugiés roumains
marchent pour la liberté

Gábor (à droite) et Márton indiquent sur la carte la situation géographique de la Transylvanie.

Deux réfugiés Roumains, Gábor Juhos, 24 ans, et Márton Okos, 28 ans, étaient, samedi à Paris pour les cérémonies de l'Arche de la Fraternité. Ils voulaient être là au moment où la France célébrait les Droits de l'homme. Pour apporter leur témoignage ils n'ont pas hésité à effectuer le trajet Budapest-Paris à pied. Le long périple (1680 kilomètres) de ces marcheurs de la liberté passe aussi par Roëzé-sur-Sarthe.

Originaux de Transylvanie, ils ont le fun et l'humour à l'humaine de Ceausescu pour insister à Budapest, dénoncer les atteintes aux Droits de l'homme et le sort réservé à toutes les minorités. « Dans mon village, à 1 kilomètre de la Hongrie, 7% seulement de la population est roumaine, le

reste de la population est d'origine hongroise. Mais tous les fonctionnaires sont roumaines. Ceausescu a prévu d'exterminer 8.000 villages et d'en regrouper les populations dans des HLM bas de gamme afin de mieux assimiler les minorités. C'est la disparition de nos traditions et de nos cultures qui est en jeu », explique Gábor Juhos qui n'oublie pas que le peuple roumain souffre aussi du fléau économique : « 200 g de pain par jour, un demi-litre d'huile et 800 g de sucre par mois, un kilo de farine pour trois mois, la queue dans les magasins, sauf pour le « Nomenklatura » qui a ses propres réseaux de distribution. »

Jumelage symbolique

Gábor Juhos évoque à 25 millions les Transylvains d'origine hongroise. Pour eux, une seule alternative : subir ou partir. « Dans un pays où l'on compte un policier pour cinq habitants il n'est pas possible de lutter de l'inté-

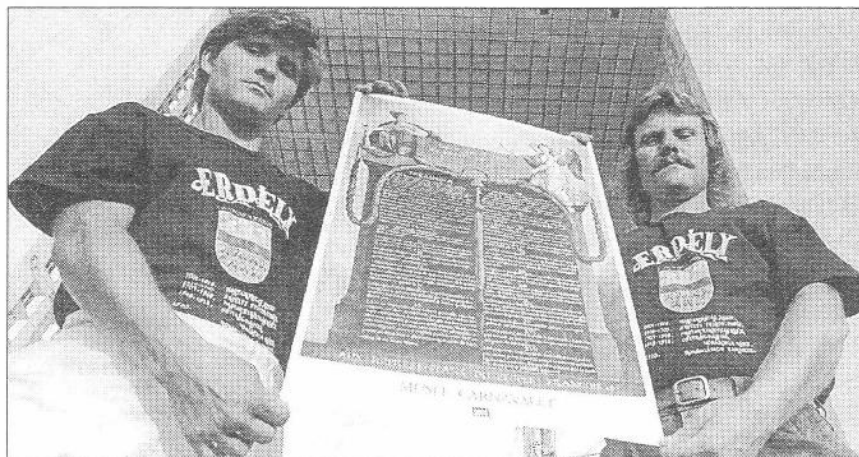
rieur. Avec le « passeport vert », la fuite à travers la forêt et les montagnes, Gábor et Márton, ont choisi le passage en Hongrie. Pour alerter l'opinion publique occidentale, tel était l'objectif de leur marche.

Le hasard a voulu que les deux jeunes réfugiés entrent en contact avec des amis du sarthois Maurice Uguen de Roëzé-sur-Sarthe. Ceux-ci les ont accueillis et a organisé une rencontre avec l'association amicale de Roëzé et des représentants de la municipalité. L'idée d'un jumelage symbolique avec le village natal de Gábor a été évoquée. Le Pape, lui-même, vient au maire la soumettre au prochain conseil municipal.

Cette stratégie des jumelages symboliques n'a d'autre but que de faire savoir aux autorités roumaines que les populations occidentales connaissent, désormais, l'existence des villages menacés. Une centaine de cartes postales partent de Roëzé pour que le village de Gábor continue à vivre.

J. BEAUFILS.

Justice
Mardi
29 août
N° 13634
Normand
Pays de
Directeur
François
Remmes

A Testvériség diadalívnél a plakáttal, de már az ünnepségek után

Jelképes testvérvárosok

Juhos Gábor 2,5 millióra teszi a magyar származású erdélyiek számát, akik előtt nincs más alternatíva: tűrni vagy menekülni. Egy olyan országban, ahol minden ötödik ember a rendőrségnek dolgozik, nem lehet határokon belül küzdeni. Gábor és Márton a „zöld határon”, erdőkön, hegyeken keresztül szökött át Magyarországra. Most

akciójukkal fel akarják rázni a nyugati közvéleményt.

A véletlen úgy hozta, hogy a két fiatalember a RoDzé-sur-Sarthe-i Maurice Uguennel lépett kapcsolatba, aki találkozót szervezett számukra a helyi baráti társaság és a városháza képviselőivel. Itt merült fel Gábor szülőfaluja és a város közötti jelképes testvérvárosítás létrehozásának gondolata. Papillon úr polgármester-helyettes pedig a városi tanács elé terjesztette a javaslatot.

A lépésnek az a célja, hogy a román hatóságok ezentúl tisztába legyenek azaz, hogy a nyugatnak immár tudomása van a falvak veszélyeztetettségéről.

Száznál több levelezőlap indul RoDzé-ből, hogy Gábor faluja megmaradjon.

J. Beaufils

Az állandó jövés-menés és az interjúk, valamint a sok ismerkedés, mikor ugyanazt kell újra és újra elmesélnünk, pszichikailag eléggé kifáraszt. Ehhez járul még a maratoni futás miatt köztünk támadt feszültség. Így már szinte várom, hogy tovább utazzunk. 26-a után Párizst üresnek érzem.

Egy pillanatra úgy néz ki, hogy Gábor jobb belátásra tér. De utolsó percben elköltözik Vándorihoz. Négy, csupán négy ember támogatását bírva, mégis véghez akarja vinni tervét. A leghatározottabb tiltakozásomra elérem, hogy a sajtó nélkül, magánakcióként zajlik le a futás. Az időpontját így is eltitkolják, és csak utólag értesülök róla, hogy többször meg kellett álljon pihenni. Így ér véget a párizsi ténykedésünk, nem a legnagyobb egyetértésben. Bár még többen marasztalnak, szeptember elsején elhagyjuk Párizst.

Ha már megvan a svájci vízum, és Genfben várnak, útbá ejtjük a Genfi-tó partját. Hét végére érünk Genfbe, ahol az állomásnál az S. O. S. Transsylvaniaiától fogadnak. A helyi magyar könyvtárban kapunk szállást. Vasárnap sikeresen meglátogatni a protestánsok falát. A szobrok előtti parkban egy újságíró faggat a gyaloglásról.

Elnyomott romániai kisebbségek

1600 KILOMÉTER GYALOGSZERREL

Két romániai magyar gyalog tette meg az utat Budapesttől Párizsig, hogy tanúskodjon a Ceausescu-rezsim alatt nyögő kisebbségek szenvedéseiről.

1600 km-t gyalogoltak, hogy felhívják a figyelmet az erdélyi kisebbségek tragikus sorsára, különösen a magyarok helyzetére. Ezért vállalkozott a két fiatalember a nehéz feladatra.

O. M. és J. G. 1988 februárjában menekültek Magyarországra, elhagyván szülőföldjüket, mely egészében véve jobban hasonlított már egy nagy koncentrációs táborra, mint egy XX. századi országra.

Am keserűvé vált számukra a szabadság Magyarországon, ha azokra a honfitársaikra gondoltak, akik Romániában maradtak. Nem tudnak szánalom nélkül tekinteni nemcsak a (források szerint) 2,5 millió magyar nemzetiségű sorsára, hanem az 500 ezer német ajkú vagy szerb és cseh lakos szenvedéseire sem, akik Romániában élnek.

Nehézségek induláskor

Szerény eszközeiket igénybe véve segíteni akartak az elnyomottakon, ezért elhatározták, hogy szót emelnek érdekükben Európa legmagasabb fórumain. Am nem volt könnyű dolguk!

Az első gond: az útlevel. A magyar hatóságok tartózkodási engedélyt állítottak ki a menekültek számára, azok az országok azonban, melyeket Franciaországba jutásukhoz érinteniük kellett, nem akarták elismerni ezt az igazolványt, s nem is hittek az utazók őszinte szándékában. Mindnyájan – beleértve a francia hatóságokat is – azt gondolták, hogy csupán alkalmat keresnek a nyugatra szökéshez. A viszontagságok így még három hónapig folytatódtak, míg végre átlépheték az osztrák határt, hogy megkezdjék gyaloglásukat. Kb. 500 frankkal, s az átutazáshoz szükséges papírokkal a zsebükben indultak el Ausztrián, Nyugat-Németországon keresztül Franciaországba, de svájci vízumot nem kaptak. „Mindenképpen el akartunk jönni Svájcba, mivel itt ülészik az ENSZ, és mert köszönetet akartam mondani a szülőföldomat segítő Jussy-i hatóságoknak” – magyarázza Márton. (Ilyet én nem mondtam, mivel ez a kapcsolat nem létezik. – a szerző megjegyzése.)

100 napos „séta”

A hosszú gyaloglás három hónapot vett igénybe. A vállalkozó kedvű ifjak 40 km-es szakaszokra osztva az 1600 km-es távot, 20 kg-os hátizsákkal meneteltek, lázba hozták az átszelt városok sajtóját, sőt fogadták őket az Európa Tanácsban is.

Városunk volt útjuk utolsó állomása, ma (szept. 5.) Gábor és Márton hazautazik Budapestre. Fejenként három pár cipőt koptattak el, hogy ilyen sajátos módon keljenek védelmére Ceausescu áldozatainak.

A sors ironiája, hogy Jussy-i jótévedőkkel nem tudtak találkozni.

Nem bírunk betelni Genf varázsával. Egyszerre van jelen ebben a nagyvárosban rend, tisztaság és természet. A tó partján sétálva a természet harmóniája még tökéletesebb. A kristálytiszt vizet egyetlen olajfolt sem szennyezi. A víz sima tükrének fenséges nyugalma egy-egy hófehér hatvány meri csak megtörni.

Szeretnénk az ENSZ-ben is leadni egy tiltakozó nyilatkozatot, de épp hét vége van. Ülés utáni szünet. Így csak az ENSZ palotájával ismerkedünk meg, kívül és belül.

Mardi 5 septembre 1989 Tribune de Genève 23

MINORITÉS ROUMANES OPPRESSÉES

Ils parcourent 1600 km à pied

Deux transfuges roumains d'origine hongroise ont marché de Budapest à Paris pour témoigner des souffrances des minorités de Roumanie.

1600 kilomètres à pied, soit Budapest-Paris, pour attirer l'attention sur le sort tragique des minorités d'origine hongroise en Roumanie, et en particulier de la Transylvanie. C'est là l'exploit que deux jeunes Hongrois de Roumanie viennent d'accomplir. Márton Okos et Gábor János se sont réfugiés en Hongrie en février 1988. Ils ont leur pays dont l'ensemble ressemble de plus en plus à un grand camp de concentration qu'à une nation du vingtième siècle.

Mais en Hongrie, la liberté avait un goût amer, car qu'il reprenait au destin de leurs compatriotes restés en Roumanie. Ils ne pouvaient s'empêcher de compter non seulement aux malheurs des uns et des autres, mais aussi à la situation des Hongrois vivant en Roumanie, mais aussi à ceux des 500 000 Allemands, des Serbes et des Tchèques établis dans ce pays.

Un départ difficile

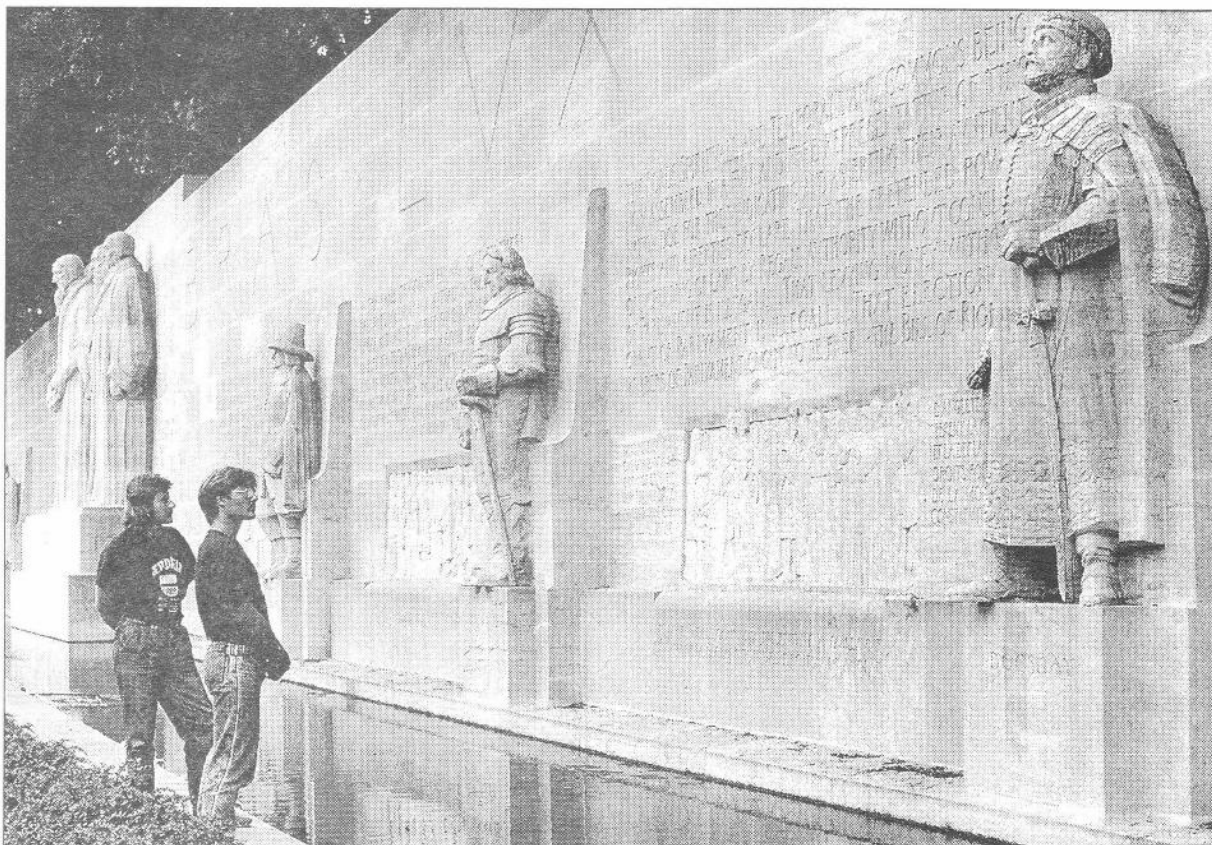
Pour venir en aide, dans la mesure de leur moyens, à ces opprimés, ils avaient décidé d'aller glaner leur savoir devant les plus hautes instances européennes. Ça n'était, hélas, pas si simple. Márton et Gábor n'avaient pour commencer pas de passeports. Les autorités hongroises délivrent une sorte de pièce d'identité aux réfugiés venus de Roumanie. Mais les ambassades des pays qu'ils leur faut traverser, pour arriver en France, ne voulaient ni reconnaître le document en question, ni croire à la sincérité des deux voyageurs. Elles pouvaient tout de même leur pécher, mais ce n'était là qu'un moyen pour attirer l'attention sur le sort des minorités en Roumanie, en France, mais pas pour le Suisse.

« Pour nous, nous voulons à tout prix venir à Genève. Parce que c'est la ville qui abrite les bureaux de l'ONU, et aussi pour remercier les officiels de la commune de Jussy, qui soutiennent la commune roumaine dont le seul originaire » précise Márton Okos.

Aujourd'hui Gábor et Márton prennent le train pour Budapest. Ils auront eu trois jours de chaussons chauds, pour venir défendre les victimes innocentes de Ceausescu, mais il leur en aura coûté environ 500 francs en poche et des papiers pour se rendre en Autriche, en Allemagne, en France, mais pas pour le Suisse.

Les deux jeunes marcheurs transylvains, Márton Okos et Gábor János ont posé devant le statut de réformateur transylvain hongrois Hockay au Mur des réformateurs. (Photo: Leveingrass)

*Tisztelgés
a Kolozsvárt született
Bocskai előtt*

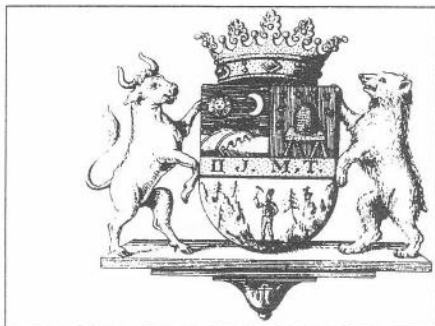
Ahogy bent sétálunk, kísérőinket felismeri egy Magyarországról itt dolgozó funkcionárius. Megkérjük tőle, hogy mi a legújabb fejlemény Romániával kapcsolatban erre felé. Ő nem tudja, mert ő egyébként van kiküldve. Nem véletlen, hogy itt tart a magyarság ügye. Ilyen emberek voltak kiküldve, akiket megbízójukon kívül a magyar nép ügye nem érdekel. Pedig Genf városa Luther, Kálvin, Cromwell mellé nem szégyellte odatenni Bocskait is. Mi is csak azt sajnáljuk, hogy Magyarországot ilyen emberek képviselhetik külföldön. Reméljük, nem sokáig.

Szeptember ötödikén felülünk a vonatra, és elindulunk vissza Budapestre egy-két ottani ember őszinte meglepetésére. Mert nem disszidáltunk székel furfanggal. Akik ettől féltek, azoknak csak annyit, hogy az igazi székel a furfangot nem hazája ellen, hanem népe javára használja fel.

UTÓZÖNGÉS

1989. szeptember elején, mikorra visszaérkeztünk Budapestre, változóban volt Európa keleti fele. A követségeken épp a keletnémetek vívták vértelen szabadságharcukat. Ennek ellenére Soós Kálmán segítségével az Országos Béketanács által rendezett sajtótájékoztatón szép számmal megjelentek az újságírók. Koncz István szerkesztő és újságíró, volt házigazdám is beszámolt a gyalogútról a Népszabadságban.

Következett október 6-a, az aradi vértanúkra való emlékezés napja. Mint mikor ősszel az elmúlás közeledtével a légy is jobban csíp, Romániában a

Krassó vármegye
régi címere

2. valamint, hogy megengedheti-e a Fidesz, hogy képviselője ilyen nyilvánosság előtt fejtse ki magánvéleményét és támadjon meg olyan erdélyi ügyet képviselőket, akiket nem ismer. Mindez akkor, amikor mindenki a "közmegegyezést" hangoztatja Magyarországon?

Budapest, 1989. október 9.

Tisztelettel:
Okos Márton

Jobban sikerült, mint ahogy gondoltam, hisz épp e napon kezdődött a Fidesz kongresszusa. Így Kakuk saját szervezetének a legfelsőbb fóruma előtt kellett válaszoljon először. De a Magyar Nemzetben is azonnal, már másnap jött Kakuk György válasza:

VÁLASZ OKOS MÁRTONNAK

Pénteki számunkban jelent meg Okos Márton nyílt levele a Fideszhez, amelyben többek között azt állítja: július 20-án Strasbourgban az Ifjúság az emberi jogokról konferencián, ahol a levél szerzője is felszólalt, és ismertette az erdélyi helyzetet, beszéde után dr. Kakuk György, a Fidesz küldötte a „pillanatnyi helyzet fölé akart emelkedni” és kijelentette: az az igazi hős, aki ott marad Erdélyben. Továbbá – így a levél – Kakuk György azt állította, rossz tapasztalatai vannak az erdélyiekkel, mert azok csak üzletelni akarnak.

Tegnap dr. Kakuk György szerkesztőségünkben cáfolta a levél állításait.

Mint mondta, a levél szerzője strasbourgi felszólalásában szólt ugyan a romániai helyzetről, de elsősorban az emigráció, a menekültek küzdelméről beszélt. Kakuk György ezután felszólalásában azt mondta, szerinte azok az igazi hősök, akik otthon maradnak, s szülőföldjükön próbálnak tenni valamit. Ezután egy Strasbourgban lakó úr kért szót és azt állította: Erdélyben olyan elkeserítő a helyzet, hogy ott nincsen senki, aki tenni tudna valamit.

– Ekkor elkövettem azt a hibát – ismerte el Kakuk György –, hogy elvesztvén önuralmam, közbekiabáltam: ez nem igaz. Ez valóban nem volt túl politikus cselekedet. Másnap az indulatért elnézést kértem, de az állítást fönntartom továbbra is.

A megrágalmazott cáfolta a levélnek azt az állítását, hogy közbekiáltása után kivezették volna a teremből.

– Azért mentem ki önként, nehogy felindultságomban mondjak még valamit, amit később megbánnék. Elmondta azt is: semmi olyasmiről nem szólt, hogy rossz tapasztalatai lennének az erdélyiek üzleteléseiről. Mivel a levél szerzője nem beszélt a konferencia nyelvén, talán a tolmácsoláskor értett valamit félre. Visszautasította az Ujvárossy Ernővel való példálózást, hiszen júliusban még nem lehetett sejteni, mi történik ősszel.

– Nem a Romániából eljöttek ellen, hanem az ottmaradtakért szóltam – szögezte le végül Kakuk György, aki hangsúlyozta: saját nevében s nem a Fideszében beszélt. Hozzátette: a Fideszhez intézett kérdésekre majd a választmány felel.

Én viszont úgy gondolom, hogy a válasz önmagáért beszél. Csupán egyetlen mondatföredéket emelnék ki: „júliusban még nem lehetett sejteni, mi történik ősszel”. Egy évvel korábban a gyászos emlékü aradi találkozó kudarca

után Grósz Károly is azzal mentegetőzött, hogy nem ismerte kellően a román fél álláspontját. Így lehet, hogy júliusban Kakuk és a Fidesz nem sejtette, mi történhet ősszel, de mi nagyon sokan jól tudtuk, nemcsak sejtettük, hogy a román kommunizmustól semmi jó nem várható. Hogy ez mennyire így van, azt nemcsak a korábban idézett finn újságíró dr. Tőkés Istvánnal készült interjúja bizonyítja, de a kiváló író, publicista Bodor Pál sem állta meg szó nélkül. Ugyancsak a Magyar Nemzetben, a szerző A NAP című állandó rovatában a levélváltással párhuzamosan a következő írás jelent meg:

EGY MENEKÜLT LEVELE

Az alábbi levelet kaptam:

„...A kik a menekültügyet és a menekülteket és a romániai helyzetet, a háttérrel, az előzményeket nem ismerik, könnyedén dobálóznak a tetszetős, sommás ítéletekkel. Egy kalap alá, egyazon rongyos, zsíros, félrecsapott vagy divatos kalap alá veszik a menekülőket mind: szegények, így a masamódpublisztika, ó, szegények, inkább maradtak volna otthon, hősöknek.

Van igazság ebben bőven, ha nagy is a kalap, fülünkig csúszik. Sokan maradtunk noha inkább otthon, még csak nem is mindig hősöknek, csak egyszerű embereknek, túlélőknek, de akár áldozatoknak is. Azt is sejtjük, tudjuk, hogy kétségbeesett, ziháló néptöredék-vándorlásunkkal egyszerre súlyosbítjuk az ottani és itteni magyarság helyzetét, apasztjuk az otthonmaradottak erejét, esélyeit, anélkül, hogy itt bárkinek is különösebb örömet szerezni jöttünkkel. Azt is sejtjük, tudjuk, minden motyónkat odahagyva, s főként erkölcsi vagyunkánkat (ha volt!) át nem tudván csempészni a határon, csak azoknak szereztünk vig perceket, akik házaikba, lakásaikba beköltöztek, és közben kezüket dörzsölik a módosuló statisztikai táblázatokban.

Legfennebb azt hozhatjuk föl mentségünkre, hogy mindenünket odahagyva, a semmire jöttünk, nem pedig gazdag amerikaiákba. Meg azt, hogy jobbra azok szedték a sátorfánkat, akik másként már nem tehettünk, akik otthon már nem cselekedhettünk. Meg azt, hogy '19 óta, akik idefutottunk, zömünkben nem hoztunk szegényt és bajt az anyaországra, nem henyélőkkel, csavargókkal gyarapítottuk a maradék anyanemzetet. S ahogy nagy nehezen, kevésbé gyöttrő időkben, megbocsátottak egy Áprilynak, Tamásinak, meg az átfutott vasutasnak, kertésznek, útkaparónak – valahogy most már bocsássanak meg nekünk is, hogy ide jöttünk, nem pedig Ausztráliába...”

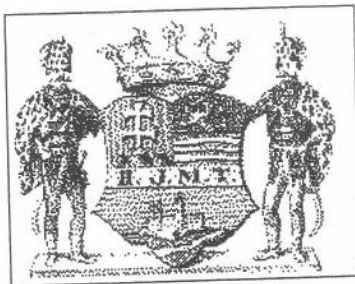
DIURNUS

Időközben Strasbourgban is történt némi érdekesség erdélyi szempontból. A városi képviselők elfogadták a júliusi javaslatunkat és Strasbourg Kolozsvárt választotta testvérvárosának. Ennek ünnepélyes bejelentésére október tizedikén került sor, mint azt a rendezvény plakátja is mutatja.

Így a Strasbourgban élő lakosok, valamint az ott dolgozó diplomaták közül többen is értesülhettek erről, no meg arról, hogy Kolozsváron magyarok is élnek. Október 30-án újabb vélemény jelent meg a Magyar Nemzetben.

KIOKTATÁS ROSSZ ANGOLSÁGGAL

Okos Márton fiatal erdélyi menekült, aki barátjával tüntető zarándokutatt meg – gyalog – Párizsig, hogy föl hívja a világ figyelmét a romániai magyar-

Temes vármegye
régi címere

ság helyzetére, Strasbourgban több száz fős nemzetközi tanácskozáson beszélhetett az otthonmaradottak sorsáról. A Fidesz színeiben jelen lévő Kakuk György hevesen kirohant az ifjú zarándokok ellen. Okos Márton a Magyar Nemzetben közölt nyílt levélben tárta ezt a magyar nyilvánosság elé. Kakuk György a lap munkatársának adott interjúban rágalomnak minősítette a nyílt levél tartalmát.

Dr. Hunyadi István, Svájcban élő történész még a Magyar Nemzetben megjelent szópárbaj előtt helyszíni beszámolót küldött a történekről az Erdélyi Tudósításoknak. Mivel azonban időközben a vita ezeken a hasábokon bontakozott ki, engedelmével levelét is itt ismertetem:

„Pénteken, július 21-én a két erdélyi már reggeltől ott volt az Európa Tanács épületében, ahol az Association pour la Déclaration des Droits de l'Homme de 1789 kongresszusa zajlott. Két lapnak adtak nyilatkozatot. Kora délután felszólaltak az emberi jogok szekciójában; a nemzeti kisebbségekre vonatkozó indítványuk pedig csatoltatott a határozati javaslatokhoz.

A plenáris ülésen, hetven ország 270 küldötte előtt rövid, hétperces előadást tartottak. A résztvevők egyperces állótappsal köszöntötték őket. Néhány küldött kérdéseket tett fel nekik, illetve elismerően nyilatkozott teljesítményükről, s az ügyről, amelyet képviselnek.

Egyetlen kivétel volt: a magyar Fidesz Kakuk nevű küldötte. Eléggé lenézően nyilatkozott az erdélyiekről általában. A két gyaloglóról csak annyit mondott, hogy okosabban tették volna, ha az itteni hősködés helyett inkább Erdélyben maradnak és szervezik az ellenállást.

A zarándokok azt felelték, hogy akkor Erdélyben már bizonyára bebörtönytették, vagy akár agyon is verték volna őket, s a világ még csak tudomást sem szerezne erről. Ha a menekültek nem hoznának időnként híreket, alig tudnánk, mi történik ott. A romániai rendőrterror miatt szerintük semmiféle szervezkedés nem lehetséges. Párizsig tartó zarándokútjukra épp azért szánták el magukat, mert tudják, tartoznak az Erdélyben maradottnak azzal, hogy egy látványos tettel felhívják rájuk a figyelmet...

A küldöttek döbrent csendben hallgatták a szóváltást, majd megtapsolták az erdélyiek választát. A Fidesz képviselőjét egyikük kituszkolta a teremből. A jelen lévő többi magyar küldött magánbeszélgetésben elhatárolta magát Kakuk álláspontjától, de nyilvánosságra akkor nem hozta álláspontját..."

Eddig az idézet dr. Hunyadi István leveléből.

Kakuk György szerint gyenge nyelvtudásuk miatt, a két erdélyi nem is érthette az ő szavait. Az angol-francia-magyar fordítás is tévedhetett. A jelen lévő többi magyar küldött, például dr. Petrik Ferenc (MDF) és dr. Hack Péter (SZDSZ) szerint viszont épp Kakuk György volt az, aki rossz angolsággal, félreérthető durvasággal fejezte ki magát, szavait agresszív taglejtéssel kísérte – amire senki nem talált magyarázatot.

Az eset felvet további megfontolásra érdemes kérdéseket:

1. Nemzetközi plénum színe előtt vajon bölcsen teszi-

SOIREE DE SOUTIEN
Parrainage Villes Roumaines

MARDI 10 OCTOBRE 1989

au Palais des Fêtes
rue Sellénick
à 20 h 30

La Ville
de
Strasbourg

parraine Cluj-Napoca (Kolozsvár)

AVEC LA PARTICIPATION DE :

Roger SIFFER - René EGLES - Roland ENGEL
Eric WEBER - Astrid RUFF - Paul GLAESER
Michel LORCY - Etienne JACQUOT

L'Orchestre de Chambre Mathias MULLER

Les groupes SWING TO SWING et TRAMWAY
les groupes folkloriques hongrois HETSZINVIRAG
et CARPATIA

Groupe de danse Danielle GLAESER

e egy politikai szervezet képviselője, ha kényes kérdésben ideges magánvéleményét kívánja kifejezni anélkül, hogy megtanácskozná azt legalább saját szervezetével, küldött-társaival?

2. Magyar küldöttként az erdélyi magyarok panaszát megfogalmazó fiatalokkal szemben, európai nyilvánosság előtt, bölcsen és igazságosan teszi-e, ha szemrehányólag kifakad?

Még ha olyan erdélyi magyar menekültekre támadt volna, akik mit sem tesznek övéikért, netán közönyösen, avagy csak egyéni érdekeiket szem előtt tartva élik életüket –, megértem. Bár akkor sem Strasbourgan, 70 ország 270 küldötte előtt...

3. Okos Márton és társa nem politikai pályára készül. Középfokú végzettségű szakmunkások. Legyalogoltak 1600 kilométert, hogy tegyenek valamit Románia elnyomottaiért. – Nyelvvizsga nélkül is megszólalhattak az Európa Tanács palotájában, magyarul is, tolmácsra hagyatkozva. Nem valamely politikai szervezet hivatalos képviselőiként jelentek meg: emberi-nemzeti felelősségtudat vezérelte őket.

Aki vitába szállt velük, az egy politikai szervezet színeiben utazott Strasbourgba, jogvézett ember, s úgy tetszik, jócskán vannak politikai ambíciói. Ha nemzetközi nyilvánosság előtt idegen nyelven polémiaira kíván vállalkozni – hát beszélje olyan szinten azt a világnyelvet, hogy ne legyen félreérthető; a jövő Magyarországot remélhetőleg csak olyanok képviselik majd nemzetközi fórumokon, akik e tekintetben is alkalmasak erre.

Kakuk György a magánvéleményét mondta el ott, hogy pontosan mit, sajnos eddig nem sikerült kideríteni. Fontos viszont: ne oktassuk ki az erdélyi magyar menekülteket még itthon sem, egymás között sem arról, hogy mennyivel dicsőbb lett volna otthon maradniuk, és harcolniuk. Aki eljött, okkal tette. S ha itt és a nagyvilágban igyekszik tenni is valamit az otthon maradtakért – még kevésbé helyén való a kioktatás.

Különösen nem Strasbourgan.

Kolozsvári Csilla

Október végén az Új Emberben egy beszámoló jelent meg az utunkról, mely szerint a párizsi magyarok sem Kakuk és a Fidesz véleményét osztják.

A kelet-németországi változások után várható volt, hogy a még meglevő proletárdiktatúrák kártyavárkénti összeomlása csak idő kérdése. Akik viszont ismerték a szekut, azok tudták, hogy Romániában egy ilyen összeomlás csendben és vértelenül nem megy végbe.

Novemberben Pánczél Tivadar megkért, hogy a református egyházmege által kiadandó értesítőbe írjak néhány sort a menekültek várható karácsonyi hangulatáról. Mivel is zárhatnám e könyvet, mint ezen kívánság idézésével, mely akkor tökéletesen megvalósult:

1989. október 29.
KATOLIKUS HETILAP
XLV. 44.
(2259.)

Új Ember

Párizsi leve

Egy 1680 km-es zarándoklat története

Augustinus Xian dokumentumok ismertetésénél az erdélyi zarándoklat fogadott: Párizs magyarai: János György és Okos Márton. Az utas, Budapesti Pórtörzsgazdasági tanács elnöke, János György és Okos Márton, az erdélyi magyarok panaszát megfogalmazó fiatalokkal szemben, európai nyilvánosság előtt, bölcsen és igazságosan teszi-e, ha szemrehányólag kifakad?

a menekülés egyetlen szálja London nemzeti ideológiája és a kettő közötti különbség, hanem velük szolidaritást vállalva közös sorsra el kell egyetemesíteni.

Utazás Münchenbe, rendezvények és szövegírás az út alatt. Utazásuk célja az erdélyi magyarok helyzetének megvilágítása és a segítségnyújtás érdekében. A programmal várják a közvéleményt és a politikai döntéshozókat.

Működés Otis a párizsi Magyar Misszió kapuján

1989. DECEMBER

ÁRA: ADOMÁNY

2. SZÁM

REFORMÁTUS HIRADÓ

A BUDAPEST—ÉSZAKI EGYHÁZMEGYE GYÜLEKEZETEINEK ÉRTESÍTŐJE

DICSŐSÉG ISTENNEK — BÉKESSÉG AZ EMBEREKNEK

Isten Fia úgy jött alá az emberért, hogy emberré lett. Ebben az anyagi énkben meg kell látnunk, hogy ez nem egy posztikus és érzelmes dallem, (...) : Isten Fiának a programja ezen a földön.

Az állatok szerelmét bevonnál az ember, hogy velük együtt élhesse azt, aki "volt és aki van és aki jövőre". Az állatok karácsony: énekét mi is eltanultuk: "Dicsőség magasságban az Istennek". De vajon az az öröm, az a hál van szívünkben, és az a hódolat, mint az állatokéban?

A karácsonyi énekekben azonban nemcsak az Isten dicsőségéről van szó. Átfogja az eget és a földet, az Istent és az embert a Krisztus programja: "Békecsod a földön és jóakarai az embereknek!"

A nagykorúságra jutott nemzetek feladata, hogy a modern bárd kiőrését minden erőfeszítéssel, időzattal és minden hatalmukban levő eszközzel megakadályozzák.

Ne félj! Igazat mondtak a karácsonyi angyalok: Békesség a földön!
Érvényes 1951—haszn. d. 1989. haszn.

Ha téged megbékéltetett ellenségeddel, ha megbékéltetett családoddal, megbékéltetett sorssal és azt elfogadod, mint én, hogy elvetteted időm farsági gyűléseken és én is elfogadod, ha megbékélted a halálalát, és a Krisztus, aki azt tette elvégez a nemzotok megbékéléséért. Amen.

(Azt a prédikációt, melyből részleteket közlünk, SZABÓ IMRE Farsori lelkész, a Budapesti Egyházmegye első esperese írta 1951 karácsonyán, de már csak magának és feleségének mondhatta el.)

ÁLLJUNK MEG!...

Az állandó időzavarban, melyben az Állag megyer érettségiséé té, külön erőfeszítést kíván a megállás, a megphénés, az önnep-szentelés. Azonban éppen az ádventi mutatis, hogy ez nem mai probléma: éleink évtázdások óta tudják, hogy az önnepre várni kell, az önnepre készülni kell, az önnepre nem jó lezárni, bűvös érzései az utolsó percek, az önnepi asztalok nem jó felpannálni, hogy tovább rohanjunk. Akkor sem, ha öggyünk melyet futunk jó ögy.

Szeretném, ha ezen a karácsonyon, még inkább, mint máskor, megálhainék; s az iskola ügyére — melynek előrehaladását nagyon fontosnak tartom, s melynek felelősségéből rám is jut — így gondolhatnék: "Bízál az Úrban, majd Ő teljesít." Nem felelve persze, hogy amit vizsgolt az biztos ránk, azt nekünk kell teljesítenünk: de sem az Únnep megszentelt idő helyett, hanem éppen az által megöröködve.

Bibó István
a Budapesti Református Gimnázium megbízott igazgatója

Álljunk meg imádságos szívvel Isten előtt ezen a karácsonyon, hogy Ő adja vissza iskolánkat! Imádkozunk a Budapesti Református Gimnázium megnyitásáért! Pelajánlott adományunkat az 1990. évben adjuk át iskolánk céljára.

ADVENTI GONDOLA TOK

Miután azon töprengtem, mit is jelent nekem karácsony itt, megkérdeztem egy—két menekült tőrszem.

Az egyik, akinek itt a családja is, azt mondta: semmit! A másik meg, hogy neki sem lesz karácsonya, mert ahhoz család és barátok kellene!

Valeghy ezt éretem én is, hogy nem elégítettek ki a teli tüzetek, mert magunkra vagyunk hagyva. Magunkban vagyunk itteni gondjainkban és otthoni aggodalmainkban, mert míg itt jóllakunk, kezei — e kalács vagy egyáltalán kenyér otthon az asztalra? Még aztán ki vizes elodét a kerácsi nyi üzenetel, hogy bízhatok, mert van megváltás!

Vaina egy elképzelésem az idei adventre:

kezdeményezze a református egyház, hogy minden Bécsbe látogatóra kél Erdélybe utazó hírnök jussón. Vigyék magukkal a szerelést, s a remény öszvevetét. Ha ez megtörténnék, lesz adventi és karácsonyi is a Harghán. Sőt lesz egyházi és nemzeti megtartás is.

Okos Márton Erdélyi menekült

CSALÁDI KARÁCSONY

Ajjának családja van, gyermekeik, unokái, azok a karácsonyi és máskor várják. Szüleim annak idején hét gyermekükkel álltak körül a fát. Feleségemnek és nekem is megadott az Nekik huszonkető unokája született. Mi most várjuk a tízikecendiket. Azi sem tudjuk, hogy osszák be az Unnepek, hogy mindenkinek jusson belőlünk a családban, s nekünk is a jussom mindenikből.

Mégis azt mondom, s nem először: a boldogság mindenkinék kijár. Nem vagyunk egyformák. Abban sem, hogy ki mekkora családok képe vállalni, mennyit képes befizetni az emberi boldogság közös kaszájába. Hányan mondják már nekem is, a feleségemnek is, ki-vált asszonyok: "En úgy szegénylen magam, hogy csak egy gyermekem van." En úgy szegénylen magam, hogy ezzel a kettővel is ilyen nehezen bírok."

nem győztem nyugtatni őket. Nincs ezen más szegényesniök. Örülje-
 nek az anyó gyermekmunkások, a kettőnek, a háromnak. KI—KI anyy-
 nak, amennyihez Isten akaratából, illetve a maga szándékából
 jutott. Arról mit magunkra vetünk, azért vetünk magunkra, hogy
 hívjuk. Annak is megvan a gyönyörűsége, ha az ember sokat bír.
 Hisz soha semmire nem mondom, én a gyermekeinkért, hogy be-
 kapjunk volna jóval többet cserebé. Még a gondok, fájdalmak által
 is, haz ezer néköl az örömmek sincs igaz józ.

A karácsony se hoz csupán lelki derőt. Amíg mégis hoz, azt a másoknak szerzett öröm révén hozza. S leginkább a gyerekeké révén. Mi ebben gazdagok vagyunk, de tisztá szívből kívánom mindenkinek: ók se érezzék magukat az ünnepekben hiánynak, vagy bárkinél szegényebbek. Ízta a boldogság — és a békeség — nekik is jár karácsony szent ünnepe.

Varga Domokos

"Tartassanak könyörgések" adventben és karácsonykor minden templomunkban Erdélyért. Ott él magyar véreinkért, az ottani református gyülekezetekért, a olyan megújuló életért, melyben magyarok és románok békeességben és szabadságban élhetnek dsi otthonukban.

Az átjöttöket fogadjuk be a gyűlekezetekben és nyújtunk testvéri segítő kezet nekik, hogy "valahol otthon lehessenek" közöttünk!

ADVENTI GONDOLATOK

Mialatt azon töprengtem, mit is jelent nekem karácsony itt, megkérdeztem egy-két menekülttársam.

Az egyik, akinek itt a családja is, azt mondta: semmit. A másik meg, hogy neki nem lesz karácsonya, mert ahhoz család és barátok kellene!

Valahogy ezt érzem én is, hogy nem elégítenek ki a teli üzletek, mert magunkra vagyunk hagyva. Magunkban vagyunk itteni gondjainkban és otthoni aggodalmainkban, mert míg itt jóllakunk, kerül-e kalács vagy egyáltalán kenyér otthon az asztalra? Meg azután ki viszi el odaát a karácsonyi üzenetet, hogy bízzatok, mert van megváltás!

Volna egy elképzelésem az idei adventre: kezdeményezze a református egyház, hogy minden Bécsbe látogatóra két Erdélybe utazó hírnök jusson. Vigyék magukkal a szeretet s a remény üzenetét. Ha ez megtörténnék, lesz advent és karácsony is a Hargitán. Sőt lesz egyházi és nemzeti megújulás is.

Okos Márton erdélyi menekült

A gyalogút után sokan, magukat hívő keresztényeknek vallók is, megkérdezték: na és volt valami értelme az egész útnak?

Egyik legfontosabb eredménynek tartom, hogy sikerült lerombolni az ellenségeink által ránk erőszakolt ideológiát, mely az elszakított magyarság emberi jogaival való törődést Európa, sőt a világbéke fenyegetésének igyekszik feltüntetni. Mint az idézett újságcikkek is bizonyítják – Európa nem idegenkedik Théophile Delcassé, volt francia külügyminiszter mondásától: *„Egy nemzet nincs megalázva azzal, hogy legyőzték, vagy ha késsel a torkán aláírt egy végzetes békeszerződést. Becstelenné válik azonban, ha nem tiltakozik, ha tönkretételéhez maga is hozzájárulását adja. Nem a vesztes a bukás, hanem a lemondás”* – elszántan és kitartóan a helsinki záróokmány függvényében lehetséges jogorvoslatot keresni a kisebbségbe taszított magyarság problémáira.

A válaszom egy idézet egyik egyházi énekünkéből, mely a legsötétebb elnyomás ideje alatt is gyakran csendült fel az erdélyi templomokban: „Az Úr csodásan működik, / de útja rejtve van.”

...de a felvidékieket sem hagyjuk

„Minden ember szabadnak születik”

All human beings are born free
Tous les être humains naissent libres
Alle Menschen sind frei geboren
Todos los seres humanos nacen libres

A fenti, alcímként is használt idézettel kezdődik az ENSZ által 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának első cikkelye. Így nem véletlen, hogy nemrég még gyarmati sorban lévő afrikai országok ENSZ tisztségviselői – mint ahogyan azt egyik genfi ismerősöm mesélte – nem akarták elhinni, hogy a XXI. század elején ezzel homlokegyenest ellenkező és a rasszizmus minden ismérvét magán hordozó törvények vannak hatályban a magát oly büszkén kereszténynek valló Európa közepén. Mert tegyük csak egymás mellé az ENSZ emberjogi nyilatkozatát és a hírhedt beneši dekrétumokat:

**ENSZ Emberi Jogok
Egyetemes Nyilatkozata**
1948. december 10.

„Minden ember szabadnak, méltóságában és jogaiban egyenlőnek születik. Az embereknek értelmük és lelkiismeretük birtokában egymással szemben testvéri szellemben kell viseltetniük.”

Dr. Eduard Beneš 12. számú dekrétuma
1945. június 21.

„a németek, a magyarok, valamint a cseh és szlovák nemzet árulói és ellenségei mezőgazdasági vagyonának elkobozásáról és sürgős elosztásáról

Eleget téve a cseh és szlovák földműveseknek és zselléreknek egy új földreform következtetés végrehajtására vonatkozó követelésének, és mindenek előtt arra törekedve, hogy a cseh és szlovák földet egyszer s mindenkorra elvegyük az idegen német és magyar birtokosok kezéből, valamint a köztársaság árulóinak kezéből, s a cseh és a szlovák parasztság és zsellérek kezébe adjuk”

A fentiek, vagyis a beneši dekrétumok alapján, ha valaki német vagy magyar nemzetiségű, az nagyobb bűn, mint a köztársaság árulóinak és ellenségeinek lenni. Így már érhető a Genfben dolgozó afrikai politikusok megdöbbenése, és a cseh meg szlovák kormány egyes tagjainak vehemens tiltakozása a dekrétumok emlegetése kapcsán.

Jogosan tehetjük fel a kérdést, hogy érett-e egy ország az uniós csatlakozásra, ha törvénykezése ilyen rasszista rendeletekre épül? Sőt egyáltalán helye van-e az ENSZ-ben olyan országnak, amelyik ilyen durván sárba tiporja az ENSZ Egyetemes Emberi Jogok Nyilatkozatának mindjárt az első cikkelyét?

Még mielőtt bárki elfogultsággal vádolna, nézzük meg, hogyan vélekednek erről maguk az érintettek: A pozsonyi Új Szó 2002. február 4-én **Beneš elnök, a népirtó** címmel közölt írásában többek között ezt írja: „Ugyanakkor a konzervatív Lidové noviny pénteki kiadásában egy majdnem egész oldalas írást közölt, amelyben Petr Placák történész, író megállapítja: »ha Benešnek a szudétanémet kérdés rendezésében a II. világháború után hangoztatott álláspontját az emberi jogok mai értelmezése szerint ítélnénk meg, akkor a volt cseh-szlovák államfő tettei népiirtásnak minősülnének, amiért Szlobodan Miloševićhez hasonlóan ő is nemzetközi bíróság elé kerülne. A német kérdés beneši rendezése hideg fejjel átgondolt politikai döntés volt a cseh föld

német elemtől való etnikai megtisztítására egy olyan időben, amikor erre egyedülálló lehetőség kínálkozott. Ezt a lehetőséget a fanatizált német kisebbség jelentős része által támogatott náci megszálló rendszer kegyetlensége, a Nyugat nem egészen tiszta lelkiismerete, s – elsősorban – a sztálini Oroszország birodalmi étvágya és Közép-Európa hatalmi bekebelezése teremtette meg» – írja Placák. Szerinte Beneš politikáját az sem menti, hogy a németek kitelepítésével az események súlya alatt a nyugati demokráciák is egyetértettek azzal a feltétellel, hogy »rendezetten« kell lezajlania. A szerző idézi Beneš több kijelentését, amelyben a volt államfő nyíltan hangoztatja: ki kell használni a háború utáni helyzetet, és Csehszlovákiát meg kell tisztítani a németektől és a magyaroktól. »Értsd tehát: nem a bűnösöket kell igazságosan megbüntetni, hanem bizonyos etnikai csoportot kell likvidálni« – összegzi Placák Beneš kijelentéseit. Hozzáteszi: Beneš felelősséget visel azért is, hogy a német és a magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgárokat a háború után megfosztották elemi emberi és állampolgári jogaiktól is. Hogyan hangzana tehát a bírósági ítélet, ha az emberi jogok mai értelmezése szerint kellene döntenie Beneš ügyében a testületnek? »Úgy vélem, hogy Beneš államfői tisztsége, részesedése a minél nagyobb számú német állampolgár kitelepítésének keresztülvitelében, a német kisebbségnek törvényen kívülre helyezésében, tevékenysége, annak indokai, amikor a nyilvánosság előtt beszélt a német kérdés likvidálásáról Csehszlovákiában, teljesítik a népirtás lényegét, úgy, ahogy ezt a bűncselekményt az ENSZ 1948. december 9-én elfogadott egyezménye rögzíti« – zárja írását Placák..

Az MTI február 25-i jelentésében egyik legolvasottabb prágai lapban megjelent írásról tudósít: A vasfüggöny felüljul címmel: „Orbán nem követelte a Beneš-dekrétumok érvénytelenítését, s ezt nem is szabta Csehország európai uniós csatlakozása feltételeként. A cseh nacionalisták azonban szent felháborodásukban módosították szavait, hogy könnyebben tudják bírálni” – írja a lapban Bohumil Dolezal ismert cseh publicista. Leszögezi, hogy a Beneš-dekrétumokat bírálni helyes, mert azok embertelen és jogilag tarthatatlan normák. Ugyanakkor úgy véli, hogy a magyar kormányfő elképzelései a probléma rendezéséről „igaz kissé naivak”. Emlékeztet: Verheugen, az EU bővítési biztosa már jelezte is, hogy az uniós „alibistái” irtóznak attól, hogy ilyen ügyekben vájkáljanak. Egyébként is a dekrétumokat maguknak a cseheknek lehet csak érvénytelennek nyilvánítaniuk.

Orbán brüsszeli nyilatkozatát minősítve megjegyzi: „Senki sem várhatja, hogy egy magyar politikus, ha úgy határoz, hogy (a Beneš-dekrétumokat érintő) kérdésre válaszol – s nem tudom, hogy ezt miért ne tehetné meg, hiszen különben nem lenne őszinte – mást mondana, mint Orbán Viktor. A dekrétumok durván megkárosították a szlovákiai magyarokat, alapvető állampolgári jogok nélküli rabszolgákká tették őket.”

Ugyancsak az MTI február 25-i jelentése szerint Lengyelországban is foglalkoznak a lapok a beneši dekrétumokkal: Tomasz Grabinski szerint: „A Beneš-dekrétumok nem tartoznak a közép-európai történelem discsőseges lapjai közé, ezt a csehek és szlovákok is tudják.”

Hasonlóan ír a Frankfurter Allgemeine Zeitung február 23-i számának vezércikkében: „A cseh kormányfő és a német kancellár beállításával szemben a beneši dekrétumok változatlanul hatályosak. Ezt nemcsak az ENSZ emberjogi bizottsága, de pénteken a prágai parlament elnöke is megerősítette. Václav Klaus figyelmét aligha kerülte el, hogy egyre több európai politikus nem hajlandó szemet hunyni a probléma fölött. Az osztrák parlament már felszólította Prágát a dekrétumok eltörlésére, az Európai Parlament pedig minden évben megteszi ezt. Klaus tehát a változó környezet hatására lépett, amivel a leggyöngébb pontjára tapintott az Európai Uniónak. Ha utóbbinak eddig mindegy volt a beneši dekrétumok sorsa, akkor az ellen sem lehet kifogása, hogy azok bekerüljenek a csatlakozási szerződésbe. Ezzel eljött az igazság órája az EU számára. Ezen a kérdésen fog ugyanis megmutatkozni, hogy az uniós méltó-e a jogközösség névre vagy sem?”

Nos mielőtt bárki megkérdezné, hogy miért csak most tűnt fel nekem ez a probléma, azoknak szeretném elmondani, hogy régóta foglalkoztat ez a téma. Először 2000 koratavasán nyílt lehetőségem, hogy aktívan én is lépjek, mikor a VET küldöttközgyűlése elfogadta és határozattá emelte írásos javaslatomat Esterházy János rehabilitálását illetően:

A VET Esterházy János rehabilitálását sürgeti

A múlt hét végén emlékezett a magyarság Felvidéken és az anyaországban Esterházy János meghurcoltatására és szomorú halálára. Az évforduló emlékeztet bennünket arra a méltatlan és elfogadhatatlan tényre, hogy az Esterházy Jánost haló porában is megillető erkölcsi jóvátétel továbbra is késik.

A VET Küldöttgyűlése csatlakozik mindazokhoz, akik a kommunizmus bukása után elérkezettnek látták az időt, és kérték Esterházy Jánosnak, a XX. század egyik legkiemelkedőbb, kisebbségi sorban élt mártír politikusának a rehabilitálását.

Esterházy János felvidéki testvéreinknek ugyanazt jelenti, mint nekünk erdélyieknek Márton Áron püspök. Hisz Trianon után vállalta a Felvidéken kisebbségi sorba taszított nemzeti közösségünk politikai, szellemi vezetését. 1938-ban a Felvidék egy részének visszatérésekor tudatosan Szlovákiában maradt. Majd a háborút követően, a kommunista hatalomátvétel után, a Mirov-i börtönben 1957-ben bekövetkezett haláláig, egyik rabhelyről a másikra hurcolták. Így megjárta a gulágot is.

A VET Küldöttgyűlése egyben javasolja, hogy e felhíváshoz az MVSZ Országos Tanácsai is csatlakozzanak, és országuk közvéleménye előtt a lehetőségek függvényében ismertessék Esterházy János politikai tevékenységét, kiemelve azt a tényt, hogy 1942-ben a Tiso szelleme uralta fasiszta szlovák parlamentben egyedül ő nem szavazta meg a zsidók deportálásáról szóló törvényt. E felkéréssel a VET Világtanácsának tagjaihoz is fordulunk.

Meg vagyunk győződve arról, hogy Esterházy János rehabilitálása döntő lépés lenne az egyetemes emberi jogokat megcsúfoló beneši dekrétumok eltörlése felé.

Kolozsvár 2000. március 11.

Hogy milyen fontos és jelentős határozat volt ez, jól bizonyítja a mártír politikus lányának, gróf Esterházy Alice reagálása a hírre: „Meghatódottan és hálásan vettem a VET küldöttgyűlésének határozatát, hogy Esterházy Jánost saját mártírjuknak tekintve rehabilitálását sürgetik. Ezzel aláhúzzák annak fontosságát, hogy egy magyar kiállítás, bárhol is történt, mindannyiunkért hozott áldozat volt. A szlovákiai, erdélyi és délvidéki magyarság duplán szenvedett a múltban, s ezzel testvéri összetartozásuk fokozódott. Legyen ez memento azoknak a magyaroknak, akiknek megadatott jobb sorsban élni!”

E sorok újbóli felidézése után ismételten elszomorodok, hogy mennyit lehetett volna tennie az MVSZ-nek az elért eredményeken túlmenően, ha teljes erejét a jogaiban megfosztott magyarok jogorvoslásának küzdelmére fordíthatja. És nem kell holmi bojkottálókra és a mögéjük felsorakozott erőkre – akik elismerik a demokratikus választásokat, csak az eredményét nem hajlandók elfogadni – pazarolni erejét és energiáit. De majd egyszer a történelem felettük is ítélkezik, mint a beneši dekrétumok felett.

Az imént elért eredményekről beszéltem, hisz kevesen tudják, hogy a nyugati politikai közvélemény Strasbourgban és Brüsszelben épp a Szlovákiáról folyó országjelentés nyilvános vitáján értesült a Patrubby Miklós vezette MVSZ küldöttségtől arról, hogy a beneši dekrétumok magyarokat is érintenek. Jól illusztrálják ezt a helyzetet az MTI brüsszeli tudósítója jelentésének vonatkozó részei: „Az MVSZ elnöke felszólalásában felajánlotta, hogy védelmébe veszi a magyarországi szlovákokat, és felkérte a szlovák diplomatát: kezdeményezzen hasonló meghallgatást a magyarországi szlovákság helyzetéről. Ezek után feltette a kérdést, hogy határon kívül helyezték-e valaha is Szlovákiában a II. világháború után kiadott beneši dekrétumokat, amelyek másodrendű állampolgároknak minősítették az ott élő magyarokat és németeket. A szlovák diplomata erre szó nélkül kivonult a tanácskozásról.

Patrubby különösen fontosnak értékelte Mayol i Rajnal felszólalását, amelyben a Franciaországban élő katalán kisebbséghez tartozó képviselő Európa szegényének nevezte a kisebbségi jogvédelem terén fennálló szlovákiai állapotokat, és hozzáfűzte: az EU semmiképpen nem járulhat hozzá Szlovákia európai integrációjához mindaddig, amíg a beneši dekrétumokat hatályon kívül nem helyezik.” Ekkor történt meg az a páratlan esemény, hogy a Szlovákiáról szóló országjelentést nyílt vitában megváltoztatták az ott élő magyarok előnyére. Sőt az a képviselő, aki Orbán Viktorra felvette a kérdést, szintén ekkor értesült a magyarok érintettségéről a beneši dekrétumok ügyében.

Ugyancsak korszakalkotó volt az az MVSZ által 2001 december elején, Rév-Komáromban szervezett nemzetstratégiai konferencia, amelyről a pozsonyi Új Szó tudósítója többek között a következőt írta: „Borbély Imre, az MVSZ Kárpát-medencei Régiójának elnöke kifejtette: nincs elvi különbség a náci holokauszt és a beneši dekrétumok között. Nádasdi István, az MVSZ belgiumi szekciójának elnöke arra hívta fel a figyelmet, hogy a még ma is érvényben lévő dekrétumok elismerik a kollektív bűnösség elvét, ami jogilag megvédhetetlen. Magyarország és Szlovákia EU-s csatlakozása előtt rendezni kell ezt az ügyet, amely nemcsak szlovák és magyar kérdés, hanem a szlovák nép belső problémája is. A dekrétumok miatt a szlovákiai magyarok más jogi kategóriába tartoznak, mint az államalkotó nemzet, ez a gyakorlat viszont nyugaton ismeretlen.”

Hasonlóan nagy visszhangra talált az MVSZ által március 15-i esztergomi ünnepség keretében Király Zoltán elnökhelyettes által elmondott, a beneši dekrétumokat érintő beszéde. Ezt követően több település polgármestere találkozót kezdeményezett az érintettek és a sajtó részére. Ennek következményeként az április 4-i kéméndi nemzetközi sajtókonferencián döbbenetes élményben volt részem. Először is meglepett a nagyrészt kárvallott érintettekkel zsúfolásig megtelt művelődési ház. Ugyanakkor drámai erővel hatottak a remegésbe és sírásba fúló visszamemlékezések, tanúvallomások. Úgy éreztem, hogy nagyon sok embernek több, mint egy fél évszázad után most sikerült megszabadulnia a velőig hatolt félelemtől, melyet a beneši dekrétumok következményei okoztak. Csak sajnálni tudom, hogy nem volt jelen egyetlen MKP-s képviselő sem, mert ezt látván megértették volna, hogy mekkora bünt követtek el, amikor rögtön megválasztásuk után, bibliai hasonlattal szólva, egy tál lencséért felhatalmazás nélkül lemondtak választóik érdekeiről. Vagyis mai szóhasználatul élve a bársonyszékért cserébe jegelték a több mint 600 000 szlovákiai választópolgárt ma is kollektív bűnösnek megbélyegző beneši dekrétumok ügyét. Nemrég egy konferencián gróf Esterházy Alice azt mondta, hogy Esterházy János nem lépett be a Beneš kormányba, de nem lépne be a Zurinda kormányba sem. A fentiek nyomatékosítására befejezésül álljon itt egy csehországi magyar, egykori deportált leveléből egy részlet, melyet az MVSZ elnökéhez írt: „*Olvastam kijelentését, mellyel teljes egészében egyetértek családommal együtt. Kijelentését, mely az elszenvedett, és még máig is tartó szenvedést pokolnak minősíti. Ez a szó fejezi ki igazán azt, amit a Beneš dekrétumok jelentenek azon állampolgároknak, akik a határmeghúzás után Csehszlovákiában maradtak. Nincs olyan nap, olyan alkalom, mely ne éreztetné velük, hogy nincs mit keresniük azon a földön, amelyen születtek. Ott csak megtűrték, örüljenek, hogy egyáltalán létezhetnek. És ez az egész eljárás be van már vésődve az ország lakosságának a tudatába, amely megkapta a földet, mely soha nem volt az övé. Nem csak természeti gazdagságot, de még élő rabszolgákat is kapott jutalmul.*

Azok az idős emberek, akik már egészségük, koruk és anyagi helyzetük miatt nem tudnak ellátogatni szülőföldjükre, az idegen országban szét lettek szórva, úgy halnak meg, hogy kezükben tartják az Országház, a Lánchíd és a magyar királyság szimbólumának a képét. Hiába dolgoztak 1948-tól mint rabszolgák, nincs annyi nyugdíjuk, hogy az anyaországban eltöltsenek legalább harminc napot. El lett rabolva, el lett herdálva idegen kezek által vagyonuk, testi-lelki erejük...” Ismét bibliai epizód, Jeremiás siralmai 5-ik részének sorai jutnak eszembe.

Történik mindez kilenc évvel azután, hogy Csehszlovákia kettéválását követően az Európa Tanács az új államok megalakulásakor 1993. június 29-én az alábbi határozatot fogadta el: „**Bátorítjuk a Szlovák Köztársaság hatóságait, hogy folytassák az elkezdett erőfeszítéseket a törvényhozásban, mely felszámolja az előző kormányzat összes jogszabályát és rendeletét, ami diszkriminatív elemeket tartalmaz az országban élő egyes csoportok vagy etnikai, nemzetiségi közösségek ellen, különösen a »kollektív bűnösségre« vonatkozóan.**”

A megoldást segítheti, ha figyelembe vesszük azt, hogy az Egyesült Államokban közel másfél százada eltörölt rabszolgaságot követően Deadria Farmer Paelmann jogász, emberjogi aktivista tevékenysége során három amerikai cég kapott felszólítást kárpótlás fizetésére: „A három nagy cég a következő: az Aetna biztosítótársaság, a CSX Railroad szállítási vállalat és a FleetBoston Financial pénzügyi csoport. Az ügyet már a New York-i szövetségi bíróság tárgyalja, s Amerika-szerte további perek indulnak vagy száz más cég ellen... Paellmann asszony rámutatott, hogy »a CSX, az Aetna és a FleetBoston jogellenesen nyereszkesedett a rabszolgák munkáján«. Szerinte a kárpótlás nagyságának meghatározásánál nemcsak az akkori rabszolgamunkából származó jövedelmet kell számításba venni, hanem az érintett cégek mindenkori nyereségét is, egészen napjainkig.” (Pozsonyi Vasárnap, 2002. április 30.)

Nemrég mintegy 250 cseh értelmiségi nyilatkozatban foglalt állást a cseh parlament határozatával szemben, mely a dekrétumokat örökérvényűeknek mondja ki: „A köztársaság elnökének dekrétumai és a németek kitelepítése a Csehszlovák Köztársaságból múltunk egyik fájdalmas problémája, amelyről a cseh társadalomban, politikai síkon is, nyílt vitát kell folytatni. Ehelyett azt látjuk, hogy ... némelyek elszabadult nemzeti érzelmeket próbálnak kihasználni, hogy ezzel növeljék a választási kampányban a saját népszerűségüket. Veszélyes ez, mert... megnehezíti és megakadályozhatja csatlakozásunkat az Európai Unióhoz.” (Népszabadság, 2002. június 19.)

Végezetül felteszem a kérdést Václav Havel cseh köztársasági elnöknek, hogy az ő neve miért nem szerepel a fenti nyilatkozaton? Talán véletlenül maradt ki, vagy a Charta 77 aláírása volt véletlen? Önmagához méltó dolognak tartja-e – mint világszerte ismert emberjogi harcos –, hogy mély hallgatásba burkolózik, és nem kér bocsánatot Borbély Ilonától, aki kiskorúként szüleivel és további magyar családokkal együtt náluk kényszerült tölteni a deportálás kínkeserves időszakát?

Zentelke, 2002. június

Le Messenger Évangélique

**De Budapest
- a Paris**

**Ils marchent
pour la
Transylvanie**

p. 4

N° 33/34 13 août 1989 Hebdomadaire (4,80 F) ISSN 0026-0274

Egyik legfontosabb eredménynek tartom, hogy sikerült lerombolni az ellenségeink által ránk erőszakolt ideológiát, mely az elszakított magyarság emberi jogaival való törődést Európa, sőt a világbéke fenyegetésének igyekszik feltüntetni. Mint az idézett újságcikkek is bizonyítják – Európa nem idegenkedik Delcassé, volt francia külügyminiszter mondásától: „Egy nemzet nincs megalázva azzal, hogy legyőzték, vagy ha később a torkán aláírt egy végzetes békeszerződést. Becstelenné válik azonban, ha nem tiltakozik, ha tönkretételéhez maga is hozzájárulását adja. Nem a vesztes a bukás, hanem a lemondás” – elszántan és kitartóan a Helsinki Záróokmány függvényében lehetséges jogorvoslatot keresni a kisebbségbe taszított magyarság problémáira.

